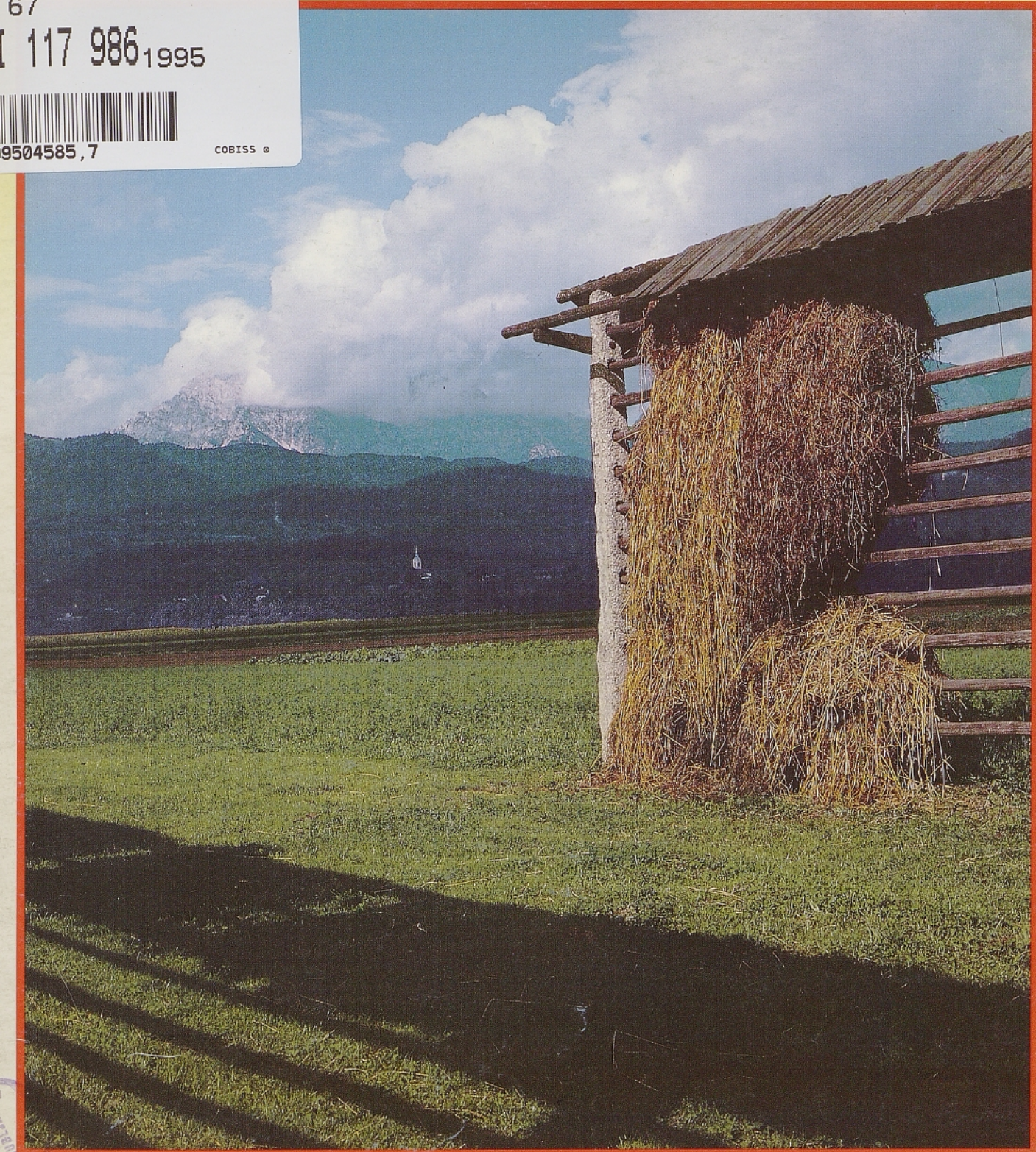

Mladika

7-95

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
67
117 986 1995
9504585,7
COBISS ©

MLADIKA 7

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XXXIX. 1995

KAZALO

Še naprej obe zvezdi nad Drago?	129
Nada Matičič: Vodnjak pozabe	130
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	131
Pod črto	133
Ciril Kobal: "Pazite na sumljive obveščevalne zavezniške misije!"	135
Pismo Josipa Dolenca	137
Jože Cukale: Kristočura	140
Marij Maver: O Dragi in politični emigraciji	141
Iva Čuvalo: Pesmi	142
Vladimir Kos: Pesmi	144
Antena	145
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Marija Pir- jevec; Rafko Dolhar; Jože Ve- likonja in Rado Lenček; Ivan Korošec)	150
Ocene: Knjige: Slovenci v dnevniku kardinala E. Pele- grinettija (A.R.); Ob prevodu Petrarcovih sonetov (A. Re- bula); Ob zbirki kritik R. Ba- zlena (A.R.); Pietro Zovatto: Rad imam Trst (M. Jevnikar); Razstave: Julij v galeriji Car- tesius in Salvator Dalí (Mag- da Jevnikar)	154

Na Platnicah: Pisma; Čuk na
Obelisku; Za smeh
Priloga: RAST 97-95

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
4.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 35.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 – Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
35.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 40.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart", Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

MILANO, TORINO... TRIESTE!

Poletna počitniška priloga dnevnika Slovenec, ki je izšla v soboto, 8. julija, je nekoliko zagrenila počitniško vzdušje zamejskemu Slovincu, ki si je to prilogo prebral.

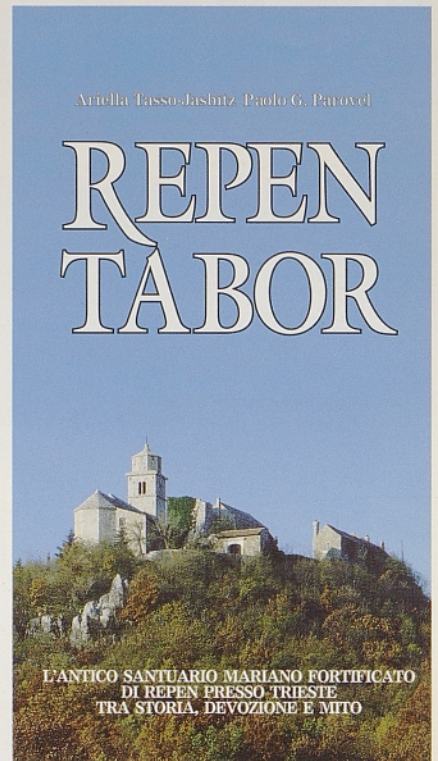
Priloga prinaša seznam vrste držav, v katere bi utegnil slovenski turist potovati. Med temi je tudi Italija, o kateri nudi Slovenec vrsto informacij. Tu žal naletimo zopet na znane "Milano" in "Torino" (kot da bi pozabili na poslovljeni imeni Milan in Turin, ki smo ju do nedavnega uporabljali), pa tudi na informacijo, da je generalni konzulat Republike Slovenije v TRIESTU v ul. Carducci 29 itd. Mimo tega, da je novi sedež slovenskega konzulata v Trstu že nekaj mesecev v ul. San Giorgio, upamo, da bodo vsaj slovenski dijaki pri uri zgodovine spoznali, da se je nekoč največje slovensko mesto imenovalo TRST. Ali je utopija?

R.L.

MULTIKULTURNOST

V uvodniku Mladike št. 5/6 ste se dotaknili tudi problema "multikulturalnosti", ki naj bi jo nekateri zagovarjali in propagirali, predvsem Korošec Marjan Šturm, pri nas pa nekateri predstavniki bivše partije in SKGZ. Oseбно sem mnenja, kolikor sem razumel iz prakse, da ni multikulturalnost nič drugega kot nekdanja fratelanca in da vodi direktno v asimilacijo. Multikulturalni – recimo dvojezični smo samo Slovenci. Tudi tržaški radio je zadnje čase začel uvažati podobno multikulturalnost, tako da sploh ne prevaja nekaterih intervjuancev, ampak mirno govorijo po slovenskem radiu v italijanščini. – Saj jih Slovenci itak razumemo! Mar ne? To je multikulturalnost.

R.Ž.

L'ANTICO SANTUARIO MARIANO FORTIFICATO
DI REPEN PRESSO TRIESTE
TRA STORIA, DEVOZIONE E MITO

Za letošnji Veliki Šmaren smo pri Mladiki izdali dragoceno publikacijo o *Repentabru*, ki sta jo pripravila Ariella Tasso Jasbitz in Paolo Parovel. *Marijina božja pot in utrjeni tabor* predstavljata v naših krajih izreden zgodovinski spomenik, ki ima svoje korenine v času slovenskega pokristjanjevanja med šestim in devetim stoletjem. Delo predstavlja *Repentabor* v njegovih različnih razsežnostih kot imeniten slovenski kulturni spomenik. Da bi ga spoznali tudi italijanski someščani, je knjiga izšla najprej v italijanščini in v nekoliko višji nakladi, zato da je njena cena čim nižja. Toplo jo priporočamo.

SLIKA NA PLATNICI: Otava (foto Vlastja).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Albert Miklavec, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič in člani uredniškega odbora.

Še naprej obe zvezdi nad Drago?

Naj naša Draga še naprej prižiga na svojem nebu svoji dve zvezdi, slovenstvo in krščanstvo, potem ko obe lahko že prosto svetita nad svobodno in neodvisno Slovenijo?

Vendar se je štiri leta po osamosvojitvi treba vprašati, ali je njuno sijanje nad deželo pod Triglavom res takšno, kakršno so si ga sanjala največja slovenska in krščanska srca.

Če ni takšno, je to morda v skladu z zakonitostjo, ki vlada nad vsakim pristankom neke sanje v zgodovinski realnosti. A ne do vsake mere...

Ne do take mere, če gre za slovenstvo, da bi na primer slovenske ulice preplavljala angleščina; da bi v vrednostno prazni šolski zakonodaji slovenščina še nadaljevala drugorazredno vlogo iz marksističnega časa; da bi se slovenska zavest tako počasi pobirala iz svojega tradicionalnega manjvrednostnega kompleksa; da bi se ob 50 letnici konca druge svetovne vojne z državno uradnostjo proslavljal neki partijski triumf, obenem pa zamolčevala neka strašna sočasna narodna tragedija; da bi v politiki prihajalo do manjvrednega balkanstva; da bi v parlamentu predlagali zakone cerkveni tatovi; da bi prejemale državna odličja služabniki bivše diktature...

Še slabše je s tem, kako se novi marksoliberalni čas obnaša s krščanstvom, ko skuša njegov vrednostni zaklad zamenjati z nihilizmom, ko Cerkev odteguje njeno zakonito imetje, ko ji skuša onemogočiti njeno lastno svobodno šolstvo.

Draga iz svoje zemljepisne perifernosti, a iz svoje duhovne središčnosti čuti, kako ji ogroženost obeh vrednostnih temeljev našega naroda, slovenske in krščanske zavesti, narekuje ne samo vztrajanje, ampak celo nov zagon, nove poglede v daljo in nebeško stran.

Zato Draga ob svoji tridesetletnici nanovo prižiga nad kraškim nebom obe zvezdi, ki sta jo vodili doslej: slovensko, v neomajni zvestobi naši biti, ter krščansko, v prav takšni zvestobi Njemu, ki daje tej biti neko večnostno projekcijo.

XXX. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA 95

PARK FINŽGARJEVEGA DOMA,
OPČINE, NARODNA ULICA 89

Petek, 1. septembra 1995

Ob 17.00: predstavitev letošnje Drage

Ob 17.30: *Dr. Brane Senegačnik:*

POSTMODERNA MED SMISLOM
IN NESMISLOM

Avtor, klasični filolog, pesnik in esejist, bo iz svojega globokega vrednostnega jedra spregovoril o dezorientiranosti našega časa.

Sobota, 2. septembra 1995

Ob 16.00: *Danilo Slivnik:*

SLOVENIJA PO PETLETNI
DEMOKRACIJI

Zelo upoštevani slovenski časnikar, pobudnik novega tednika MAG, se bo ozrl po današnji slovenski situaciji.

Nedelja, 3. septembra 1995

Ob 10.00: *Dr. Jože Marketz:*

SOŽITJE MED ETNIJAMI
NA VERSKEM PODROČJU

Koroški teolog, strokovnjak za versko problematiko na etnično mešanih področjih, bo spregovoril o tej temi na osnovi svojih koroških izkušenj.

Ob 16.00: *Dr. Hubert Požarnik:*

KAKO JE Z DUHOVNO
EKOLOGIJO?

Eden najvidnejših predstavnikov slovenskega humanizma bo razgrnil svoje misli o reševanju današnje nihilistično okužene atmosfere.

*Nedeljska služba božja bo ob 9. uri
na prireditvenem prostoru.*

Vodnjak pozabe

Nada Matičič

Ženska, ki se opira s hrbtom stola ob steber arkad stare prokureture, se vprašljivo, a naveličano zagleda v nasprotnico: Bo nehala? Mar se zaveda, da se muči skoraj štiri ure? Poslušam jo in čudo prečudno – ne morem se odlepiti in zbežati. Saj sploh ne vem, kako bom vstala, mi bo že moral kdo pomagati... Nela seveda ne... In Benetke so šle po zlu...

Sedita ob kavarniški mizici na Markovem trgu. Pod Campanilom še vre od turistov in golobov, svetloba ostro zareže ločnico po sredi trga, kot bi ju hotela osamiti na tej neizmerni ploščadi. Zlati angel pa visoko s stolpa razpira peruti, se ziba in plava v neskončni globini oboka, ki se daleč onstran lagun spaja z morjem.

Vrteči se angel seveda Neli ne da miru; nenehno se ozira nanj, kot bi se spogledovala: Ti, ti, ki poznaš mesto bolj kot kdorkoli, saj ga nadzoruješ že dolga stoletja, povej mi kaj, da bom tele ženski lahko postregla še s kakšno nazorno prisposodbo iz časov Inkvizicije. Hočem ji dokazati, da se iz zgodovine ljudje, narodi, predvsem pa politiki niso prav nič naučili.

“Slišiš?” Nela se skloni k Vlasi z rahlim nasmeskom, z zastrtim pogledom in namigom proti trgu.

“Kaj naj slišim?”

“Topot nog, krike, rožljanje z meči...”

“Veš kaj...”

“Kamen govori, Vlasta. Kamen. In angel od tam zgoraj in krilati levi, da ne govorim o baziliki, skozi katero se od jutra do večera bašejo turisti, in Canal Grande, Vlasta, ta še posebno ve, koliko trupel je plavalo po njem, in seveda Most vzdihljajev – saj ti že ime pove, čemu je služil.”

“No, prav. In kaj, za vraga, mi hočeš s tem povedati? Ti še ni dovolj? Dolge ure te poslušam, melješ besede, si neusmiljeni mlin, prava povodenj besed, besed, besed...”

“Žal, besede, Vlasta, ki ti ne gredo do srca.”

“In zakaj bi mi morale iti, prosim te? Izmišljaš si strašne stvari. Da sva jaz in moj Peter dala pobiti na tisoče ljudi? Se ti blede? Midva? Pred petdesetimi leti? Se ti ne zdi, da je že malo pozno zdaj o tem sploh razmišljati, a?”

“Nikoli ni prepozno odkrivati zločin. Zločin je čuden stvar: zakoplješ ga v globok vodnjak, a se ti, šment, nekoč dvigne in te useka naravnost v sredo srca... Glej, po Velikem kanalu so plavala trupla in le

nekaj ur vožnje od njega so že jame in brezna z mrličmi, z našimi mrličmi.”

Vlasta znova seže po zavojčku cigaret. Verižno kajenje, pomisli Nela. Tako se lahko potuli za svojo dimno zaveso. Tam potem lebdi, zaprta v trdnjavi molka in pišmevuhovsta, včasih za nagel, posmehljiv, ciničen odziv... To je vse. Je mogoče, da ženska sploh nima spomina? Štiri ure sediva, izprašujem ji vest, pa nič. Jo sploh ima? Kako je z vestjo? Jo imaš ali je nimaš?

“Zločin je bil storjen pred petdesetimi leti, Vlasta. Strašen zločin s tisočermi trupli – to je neizpodbitna resnica, kar ti nenehno ponavljam.”

“Zagovarjaš izdajalce...”

“Torej priznaš?”

“Kaj naj priznam? Kaj pa naj bi bili drugega kot izdajalci, če že govoriš o toliko truplih?” reče z nizkim globokim glasom in se naglo umakne za zaveso.

“Izdajalci. To je nesmisel. Niste jim sodili po mednarodnem pravu – vi ste si ustvarili svoje pravo – vojne ni bilo več, torej ne veste, kakšne zločine so storili, mar ne? Niste uprizorili svojega Nürnberga. Sicer ste pa zmetali v jame družine, ne le vojake – torej kakšni izdajalci neki!”

“Ste zmetali, smo zmetali!” naglo vzkipi in se že tudi umakne, kot bi jo bilo sram izbruha.

“Ne, vidva tega nista počela, Vlasta. Ti in tvoj Peter nimata krvavih rok. Vidva sta samo podpisovala, naročala, ukazala...”

Bo ponovila, kar mi je tu že zabrusila: Kaj moremo, če so bile pomote... Oprostite torej, če smo vas pomotoma ustrelili, obesili, obglavili, pomotoma zaprli ali pomotoma poslali na Otok smrti. Pomotoma! Pošastne zmote, kaj? Nič čudnega, pri takem številu žrtev se zmerom vrivajo pomote...

In čemu bi si naredili Nürnberg? Vzel bi veliko časa, vam se je mudilo vladati, ustvariti nove razmere, zasesti položaje...

“Bila si žena Voditelja in Veliki Brat vaju je usmerjal, kako je treba še pravočasno zmetati čez krov sumljivce, vse, ki se kakorkoli že ne strinjajo z vašo Idejo, Stranko – da bo ladja varno zaplula v mirnejše vode.”

Je bilo zgolj naključje, nenadoma pomisli Nela, da sva se danes srečali prav tu na Piazza san Marco? Da mi je med sprehodom po trgu nenadoma iz množice

kavarniških gostov zamigal prav njen obraz, da sem se potem vsaj minuto spraševala, odkod mi je tako poznan... In potem je treščilo v spomin, da me je dobesedno zavrtilo in me neslo k njej, k tej neznano znani Vlasi, ki je mirno sedela s cigareto in pila kavo. Deseletja jo nositi v sebi in čakati na srečanje, ki se mora prej ali slej zgoditi – in ji v imenu Lucijana obuditi spomin na njegovo smrt! Pa ti ga ponudijo prav Benetke!

“Lahko prisedem, Vlasta?”

“O? Oprostite...”

“Nela sem, tvoja kolegica s prava.”

“A? – Seveda, Nela! Le prisedi! To pa je iznenađenje, to!”

“Ja, tu sem za tri dni s sinom, imajo simpozij o človekovih pravicah.”

“Kakšno nenavadno naključje, Nela. Moj je na Bienalu, razstavlja... Me je povabil s seboj. Saj veš, Benetke so zmerom očarljive in še zdaj spomladi posebno privlačne...”

Ogledujeta se. Ugibata o letih, petinsedemdeset jih morata imeti. Nela strmi v Vlasto (privoščljivo): nekam uvela je, toga, zamolkla, niti obleči se ne zna, politične ženske pač niso preveč privlačne, če pa so še stare... Vlasta v Nelo (nevoščljivo): še kar nič preveč se ji ne poznajo leta, obleka iz butika, polna nakita, da se ji le ljubi, eksplozivna...

“Obe sva vdovi, Vlasta.”

“Vdovi, vdovi – že dolgo –”

“Dolgo. Lucijana sem izgubila nekaj let po vojni. Ti pa deset let pozneje, če se ne motim?”

Vlasta pritrdi.

Tako se je začelo. Trajalo je štiri ure. Angel se je zvrtil v sončnem loku preko poldneva do prvih senc, ko utrujena Vlasta zamrmra med eno in drugo cigareto:

“Kaj ni škoda Benetk?”

“Ni jih škoda. Če terjaš resnico...”

“Nehaj že z resnico! Zvoniš z njo, kot bi bila edina zveličavna. Toda to je le tvoja resnica. Naša resnica je drugačna, Neli. Saj je bila že ničkolikokrat dokazana.”

“Dokazana? Potvorjena. Naredili ste nekaj procesov po zgledu Velikega Brata, naredili ste veliko predstavo o svoji Resnici, o svojem Pravu. Žal, smo vam verjeli. Tudi moj Lucijan je verjel v vašo Resnico, a ste ga poslali na Otok smrti. Zakaj, Vlasta, zakaj? Na to vprašanje mi še nisi odgovorila.”

In mi ne bo, pomisli. Ker bi s pritrditvijo izdala sebe, Stranko, Petra in petdeset let Vladavine. Še več. Izdala bi Idejo, zavoljo katere je njen Peter vladal. S pomočjo Velikega Brata si je utrjeval oblast ne glede na trupla. Moj Lucijan je moral pasti, ker je Petru postal nevaren.

“Molčiš? Naj ti pomagam spomniti se?”

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je povojna komunistična oblast v Sloveniji izključila iz Slovenske akademije znanosti in umetnosti tri svoje redne člane, profesorja ustavnega prava (in zavednega katoličana) Leonida Pitamica, katoliškega filozofa Aleša Ušeničnika in matematika Riharda Zupančiča, medtem ko je filozof Veber iz Akademije sam izstopil, ker se ni strinjal s povojnim političnim sistemom...
- da ima Krekova banka po treh emisijah 5.383 delničarjev in več kot 100 zaposlenih...
- da je najbolj južna in obenem najmanjša občina v slovenski republiki (400 prebivalcev) Osilnica na Kočevskem...
- da v Angliji živi okoli 4000 Slovencev, ki jih občasno obvešča list *Newsletter*, njegova urednica pa je Jana Valenčič...
- da je v vili v Ljubljani, ki si jo je dal razkošno zgraditi zloglasni šef Ozne Ivan Maček, danes italijanski konzulat...
- da bo konec stoletja na Zemlji že 500 delujočih jedrskih reaktorjev in med njimi številni potencialni Černobili...
- da na slovenskem Ustavnem sodišču sedi sodnik, ki je v času sojenja proti Četverici uveljavljal stališče, (kateremu je nasprotoval celo Josip Vidmar), da je sodba, izrečena v srbohrvaškem jeziku, legalna...
- da je povojna Češkoslovaška izgnala 2,5 milijona Nemcev (od 3 milijonov), Nemcem pa – v znamenje represalije proti njihovemu prejšnjemu početju proti Judom – ukazala nositi oznako s črko “N”...
- da še živi človek, ki je miniral cerkev v Kočevski reki, ki jo današnja slovenska država obnavlja v simbolično povračilo za tistih 60, ki jih je dal Maček porušiti...

Vlasta se kot tolikokrat v teh urah spet skriva v kamen, verjetno s cinično posmehljivostjo: Uboga Nela, zaletavaš se v zid. Ta zid so Dokazi. To je to.

“Vsi štirje smo študirali pravo, Lucijan in jaz sva študij dokončala, vidva ne, saj sta ga zamenjala za politiko. Dobro. Bili so časi, ko je bilo to potrebno. Razrušeno in lačno domovino obnoviti, urediti. Dobro. Za to sta bila izvoljena – sta se izvolila – v imenu ljudstva. In sta vladala s trdo roko, pretrdo, strašno roko... Torej je jasno, zakaj molčiš, sebe vendar ne moreš obtoževati. A bi bilo pravično in odrešujoče. Zate in zame, za Lucijana...”

Vlasta se zgane, majčkeno privzdigne zaveso, se namrdne, hoče nekaj povedati, zamahne z roko in zbrska iz zavojčka novo cigareto. Med prižiganjem zamrmra:

“Terjaš nemogoče. Po petdesetih letih zahtevaš briljanten spomin.”

“Nobenega spomina ni treba obujati. Zato ker veš. Če nekdo, kot tvoj Peter, že med vojno izda ukaz o uničenju vseh nasprotnikov, še več, izkoreninite mi vse, kar je gnilega, potem se ve, zakaj je bil storjen veliki zločin: pomor tisočev, krivih ali nekrivih, pri taki množici torej manj krivih... Lucijanu in meni se je to odkrilo nekaj let kasneje. Bil je prevelik zločin, da bi se bil lahko ohranil v popolni tajnosti. Zločin naju je tlačil kot mora, kolebala sva, sprva nisva verjela. Lucijana je še posebno prizadelo, veroval je v vašo idejo kot v pozitivno spremembo ureditve, v njeno pravičnost in enakopravnost, kar ste tako pompozno nenehno razglašali. Jaz sem bila do nje skeptična, ker mi je bilo tuje že samo razvrednotenje človekove osebnosti – v absolutni podrejenosti Stranki. Lucijan je bil naiven, zaupljiv idealist – zato so ga pokoli preganjali celo v spanju in moral se je rešiti, ker ni mogel več v miru živeti... Prosim, za hip se potruži živeti v Lucijana, kako se mu je podrl svet, zrušil Ideal. Vaš Ideal. Zdaj pa pomor. Živeti z njim na duši, mesec, dva, to je bilo končno le preveč za to rahločutno bitje. Nekega jutra se je odločil: Grem k Petru. Če nihče drug, on mi bo povedal resnico... Vidiš, Vlasta, jaz vama nisem zaupala. Toda Lucijanu tega koraka nisem mogla niti hotela preprečiti, ker je preveč trpel. In veš, kaj mu je odgovoril Peter? Tedaj je bil že kar dobro v sedlu, moč Oblasti mu je odsevala z obraza, da so se verjetno zašibila kolena vsakomur, ki ga je prišel kaj prosit. Terjat pa ga je prišel samo Lucijan. Kakšen obupen pogum! Terjati za pomor tisočev – to je blaznost. Lucijan je bil pri tem čisto miren, kot je miren človek, spravljen z življenjem, človek pred smrtjo, ki se je več ne boji... Kajti stal je pred sodnikom, ki si je od Boga vzel Oblast, da lahko sodi, kot se mu zahoče. Peter je bil začuden, preveč začuden, ne posmehljiv, ne ciničen, skoraj prijateljski, da je ubogega Lucijana samo zmedlo...”

“Pomori?” se je čudil Peter. “Kakšni pomori? Dragi Lucijan moj, naplahtali so te. Kako sploh moreš verjeti takim čenčam? Da bi bili mi zmožni, ne, ne, samo norci in sovražniki si lahko izmislijo kaj takega. Ljubi Lucijan, pojdi lepo domov in prespi in ne širi še ti teh norih govoric, saj veš, sovražnik je povsod na preži...” In je prišel domov, še bolj zmeden, potr, neodrešen... Tri dni nato, ponoči, so prišli ponj.

“Zelo ste pohiteli, ustrašili ste se, kajne? Potem so ga odpeljali na Otok smrti. Umrl je hitro, dva dni kasneje, kot so mi povedali povratniki. Umrl je zaradi

udarcev. Tako mu je bilo vsaj prizanešeno dolgo trpljenje. Ne vem za njegov grob. Na nobenem spomeniku ni njegovega imena, Vlasta. Pogoltnilo ga je morje.”

Svetleči angel znova razpre krila in zaplava. Zdi se, da plava nad morjem, kjer se suklja v stični točki sinjine neba z morško; ona gleda mrko, še vsa v daljni neverjetni podobi Lucijanove smrti. Tipa s pogledom za angelom, ki znova odsuka svoj krog v sinji večnosti, kjer je njen Lucijan, gleda žalostno, skoraj obožujoče – kot bi bili angeli krivi za smrt njenega moža, ker ga nobena sila ni rešila... Potem se naglo ozre na Vlasto. Njeno negibno strmenje proti krmilcem golobov pod Campanilom jo razdraži, da zviša glas:

“In vendar vse to veš, ker moraš vedeti, ker se tako vedenje ne more izmuzniti, skriti, potopiti v vodnjak. Tako breme tišči... Vprašam te, kako more bremeniti šele tebe, če že mene bremeni Lucijanova smrt, smrt, ki terja zadoščenje – tebe pa bremeni krivda, kajti Peter je že davno mrtev in je zdaj njegova krivda še doatek k tvoji krivdi.”

Glas iz daljave, malo zahripel, iztisnjen: “Obsede na si z izmišljeno krivdo.”

“Hja, torej kdo je prišel po Lucijana in zakaj?”

“O tem ne vem nič. Na Otok so pošiljali samo izdajalce, zločince. Seveda dopuščam, da so se dogajale pomote; marsikaj se je delalo Petru za hrbtom.”

“Strašna si, Vlasta.”

“Poslušaj, čas je, da nehava. Bila sem te vesela, ko sem te zagledala... Kako prijetno bi nama lahko bilo, če se ne bi bila zagrizla v te nore obtožbe. Mislim, da sploh ne veš, kaj govoriš. Odsedeli sva najlepši čas Benetk. Za kaj?”

“Za nič? Ker nimam dokazov? Moža mi je vzelo morje, tiste odkrite kosti, lobanje – so torej ljudi pometali v jame sovražniki, vi pa ste nedolžni ali ste delali pomote? Zločincev torej ni, nikogar ne tlači mora zaradi njih. Ne Petra ne tebe niso ponoči prihajali strašit pobiti, zadušeni, postreljani... Kako lepo je živeti, če te ne gnjavi vest! Čudna stvar tale vest. Če hočeš, jo imaš, če nočeš, je nimaš. Če se ti že hoče oglasiti, jo pometeš v kot, jo udušiš, kajti važno je živeti, vladati. Človeško življenje? Kaj sploh je človeško življenje? Življenje mravlje, ki jo mimogrede pohodiš? Nadležna osa, ki jo z zamahom pobiješ? Ubijanje zaradi ideologij, vere, tudi ubijanje brez razloga – učinek pa je enak: vzeti človeku življenje z vsem, kar je bil, kar je in kar še bo? Odkod ta strašna pravica odvzeti življenje sočloveku, če že verujemo ali ne, da ima le Bog to pravico? Na tisoče, Vlasta, na tisoče! Slišiš, zaradi njih je moral umreti še moj Lucijan! Torej ta, ki je dal ukaz za pomor, plava proti toku vseh humanih vrednot, ki jih predstavlja Človek. Četudi je ukaz spočel zaradi Ideje, v imenu Stranke... Torej sta Ideja in Stranka v samem nasprotju z vsem,

kar je človeško svojstvo, z njegovo moralo, ustvarjalnostjo, s fizičnim in duhovnim obstojem? To že ni več na meji človeškega: kdor si vzame pravico pokončati človeško življenje že zato, ker ima Oblast, se je izneveril samemu sebi, svoji Biti.”

S pestjo udari po mizici, da zaropotata skodelici in kozarca. Naroči že peti konjak, Vlasta pa z martiniji malo zadaj. Kavinih skodelic je že za poln pladenj. In pepelnik se sprazni za nove ogorke.

Minevata peti krog. Urin kazalec se pomika proti trojki. Sonce plava v smeri kazalca proti lagunam onkraj njenega vidnega polja. Nelin pogled se zapiči v malega komaj shodečega fantka, ki kolebajoče drsi ob varni očetovi roki po sredi ploščadi; otrok se slini, blebata, veselo zapira ročice proti osamljenemu golobu, ki odzibava širše kroge okoli sprehajalcev.

“Kaj misliš še razbijati?” se skremži Vlasta in spet otrpne.

“Ja, razbijati,” se odzove Nela, ker se ji nenadoma otročiček tako silovito polasti spomina, da ji zamegli pogled na Vlasto. Namesto nje se tam odprejo neka vrata in Lucijan se, držeč sinčka za roko, prismeje na prag. No, pokaži mamici, kaj že znaš, pokaži! Spusti otroka, ki najprej nerodno zakoleba po preprogi, razpre ročice in se junaško požene v njeno naročje. Njun sin je shodil! To je zadnje veselje ubovega Lucijana z otrokom. Malo pred Otokom smrti.

“Moj sin se svojega očeta ne spominja, Vlasta. To sta mu preprečila s Petrom. Torej poleg smrti moža še

en zločin: pohabljenost otroštvo! Tudi to bi ti moralo obrameniti dušo. In, prmejduš, še na tisoče takih pohabljenih otrok! Ne vem, govorilo se je, da ti nisi bila le Petrova desna roka, marveč si tudi odločala v mnogih zadevah, saj ti je mož večkrat prepustil krmilo... Torej? Tudi to tajiš? In seveda tudi Petrovo pojasnilo ob moji intervenciji zaradi Lucijana: Širil je novice o nekakšnih pomorih, na vso moč udrihal čez Stranko, čisto je ponorel ta tvoj Lucijan, ko so ga pripeljali na razgovor. Tega res nismo mogli dovoliti. Zato bodi pametna, Nela, ne počenjaj še ti kaj takega, razumeš? – Natančno tako je bilo, Vlasta. Spomin je tu zares briljanten. Zapomnila sem si celo izraz na Petrovem obrazu, gib roke, s katero si je pogladil lase s čela in s kazalcem je nenehno meril vame, kot bi držal revolver... Bili ste neskončno dosledni: nič se ni izmuznilo Stranki, ki je delovala absolutno v prid vaši teoriji Zla o izdajalcih in nevarnih individualistih... Za božjo voljo, kaj boš počela, če te pokličejo pred sodni stol? Ali boš vse lepo zanikala in ponosno odšla morda z mislijo: ‘Le kaj mi morejo!’ in se spet zaprla v trdnjavo molka in nevednosti? Ali pa boš, kot tvoja predhodnika, raje odšla v večnost?”

(Ne, ne, si takoj zbrise vprašanje. Žal, vidim samo srhljivo ravnodušnost.) Sunkovito se odrine s stolom in vstane. Pomigne natakarku in plača. Ne ozre se več na Vlasto. Ne more gledati tega sprenevedastega ciničnega obraza, ki se skrivaj pod krinko absolutne odsotnosti nenehno ponavlja. Naglo se umika z dolgimi,

pod črto

Srbi proti muslimanom?

V medijih, tako mednarodnih kot tudi vsedržavnih in krajevnih, se pogosto naleti, pri obravnavanju novic o vojni v Bosni, na trditev, da se Srbi borijo proti Muslimanom. Bosanske vladne enote so za nekatere časnikarje (kaj šele politike) enostavno muslimanske. Da so v bosanskih vladnih vojaških enotah oz. državni upravi, na radiu in televiziji, tisku itd. tudi Srbi in Hrvatji, se tega ne sliši oz. se sliši ali bere bolj poredko. Tako pade v pozabo npr. dejstvo, da je poveljnik bosanskih vladnih enot, ki branijo Sarajevo pred srbskimi napadi, Srb, in da je tudi drugače veliko Srbov v sklopu bosanske vladne vojske. Vojska Karadžića in Miloševića se ne bori proti islamskemu integralizmu, kot to radi izjavljajo, pač pa proti sami zamisli o večnarodni bosanski državi.

Klavrna figura “mirovnih posrednikov”

Poleg srbske vodilne garniture so največji krivci za tragedijo v Bosni in na Hrvaškem svetovne velesile z Zahodom na čelu. Kaj so dosej naredili vsi posredniki Evropske Unije in OZN od lorda Carringtona naprej? V bistvu so Bosancem in Hrvatom zvezali roke, Srbe pa pustili, da delajo, kar hočejo. Res klavrna figura, še posebej s strani posebnega odposlanca OZN Japonca Jasušija Akašija, ki je s svojim večkrat nerazumljivim oz. očitno filozofskim obnašanjem povzročil že dovolj gorja. Morda bi ne bilo napačno, če bi nekoliko pobrskali po papirjih gospoda Akašija, ali ni morda tudi on delničar kake srbske tovarne orožja (kot njegov predhodnik lord Carrington).

O “fašizmu” v Sloveniji

V Sloveniji se na straneh časopisov (zlasti Republike) kar veliko govori o nevarnosti fašizma. Glavna tarča je skoraj vedno Janez Janša. Za nekatere “napredne” pisce pa je lepo, če se od časa do časa spravijo tudi na slovensko Cerkev, saj je tem veliko: od šolstva do splava in gozdov. Ne smemo niti pozabiti na delovanje Spomenke Hribar, ki je s svojim “zaustavljanjem desnice” mirno rečeno uničila vse dobro, kar je prej storila za spravo in demokracijo v matici in zunaj nje. Sicer je značilno, da vsi opozarjajo na nevarnost fašizma, revanšizma in ne vem še kakega izma, krajo družbenega premoženja, nezakonite posle in drugo umazanijo, za katero so večinoma odgovorni predstavniki prejšnje oblasti oz. levice, pa lepo pustijo ob strani.

sekajočimi koraki čez trg, se spotoma ozre na zibajočega angela v višavah in mu pomaha med vzdihom:

“Dušo pa sem si le očistila, čeravno Lucijanu nisem mogla izterjati zadoščenja...”

Glej, glej, končno je le odšla! Zdirjala čez trg z mogočnimi koraki, blagor ji, da lahko še dobro hodi! Nesramnost pa taka, kaj vse mi nabrusi, kako neverjetno si drzne zlesti mi pod kožo, zagristi naravnost v srce. Kaj ona ve, le kaj? Vraga, naj se kar spomnim stvari, ki jih menda terja njen mrtvi Lucijan! Saj je nora... Še nihče me ni terjal za karkoli – pa ti pride neka že skoraj pozabljena Nela, pride iznenada kot iz niča in me tukaj nasilno prikuje na stol za dolge ure! Kdo in kaj ji daje to pravico?! Obtožuje me z mrtvim Lucijanom, z nekakšnimi trupli, groza, s tisočeriimi trupli in z nekim misterioznim Otokom smrti? In prosim, po petdesetih letih naj se mi prižge rdeča lučka spomina, da mi razjasni tista misteriozna trupla... Res ne ve, kaj govori... Štiri ure mi je razčlenjevala moj in Petrov politični poklic, se posmehovala mojemu delovanju in revoluciji; torej predvsem najinemu naporu iz razrušene domovine narediti močno in varno državo... Vse, kar sva že naredila oziroma smo naredili, sta zanjo Laž in Krivda. In jaz sem brez duše, ker sem le politik in moj mož je brez duše, ker je politik, mi nimamo čustev ne srca, smo ciniki in morilci. Samo ona lahko še danes objokuje Lucijanovo smrt, njegovo in svoje mučeništvo. Nadme pa bi morali priti vsi tisočeri mučeniki in z mojimi nočnimi mukami izterjati nekakšna zadoščenja! Nora je, res je nora... (Ampak nič se ji ne pozna, da bi to bila, prav nič, presneto da je res!) Kaj ona ve o moji mori?! O Petrovi bolezni, o neskončno dolgi levkemiji, o najinem obupnem otepanju z njo! Kako sem s poslednjimi močmi skušala obdržati pokonci njegovo razpadajoče, usihajoče življenje... In potem smrt in samota. Mar misli, da ne moreš biti osamljen in zapuščen kljub temu, da si v areni ali sredi dejavnosti, ki jo tako zaničljivo imenuje politika?! Kaj vse si je dovolila na tem rajsko lepem Markovem trgu, pod oranžnim soncem majskega mesta! In gre še dalje, še bolj nazaj v mrak, da mi zarožlja z meči in priklíče duhove Serenissime in svete Inkvizicije... Ne, ne, Nela, ni tako. Mi smo gradili, sovražnik je rušil, mi smo ustvarjali. Mi smo prvi prišli po razdejanju in tako rekoč iz nič ustvarili nove temelje in na njih novo demokratično državo. Ljudi smo nasitili, zgradili jim domove in ustvarili zanje pravičnejšo ureditev. Tako je to – samo to je resnica, Nela. Ti pa si izmišljaš goro trupel, na katerih naj bi spočeli novo ureditev! To je absurd... Bo prišel moj sin? Me bo našel? Seveda me bo. Morda ta hip že poizveduje policija, res smešno in ničevo zaradi Nele... Res ne morem vstati. Ona me je priklenila in potem je kar odvihrala v tisti butik obleki in z zlatimi obročki, ki so nenehno zvončkljali ob

udarcih tukaj na mizo. – Še cigaret mi je zmanjkalo! – Oh, kako naj se je znebim?! Tista trupla. Ja. Si res moram priznati, da sem nekaj podpisovala v zvezi s trupli... tedaj so bili še živi, seveda živi izdajalci... ja, Peter je imel preveč drugih skrbi in je tiste žive izdajalce kar meni prepustil, ne vem, če sem samo jaz podpisovala, seveda ne, bili so še drugi... Kako naj bi s tako maso nasprotnikov v miru vladali? In čemu bi se morala zaradi tistih davnih dejanj zdaj še potresati s pepelom, se obtoževati in se celo iti nekakšno spravo?! Stvari so kajpak popolnoma jasne – kdor noče razumeti, njegov problem. In Nela je obsedena z njim, prosim, po desetletjih pozabe, zaradi njenega Lucijana, ki v njej zahteva zadoščenje! Če to ni noro! Kajpak sem podpisovala, tako je moralo biti, mi smo bili poklicani, narod je to terjal od nas: maščujte izdajalce! Povsod po svetu so izdajalci na napačni strani in zato so obsodeni na pogibel... Govori o družinah, otrocih, materah – morda so bili vmes, tega danes res ne moreš vedeti, Vlasta, toda kri je kri, včasih je treba iti do konca, zlo se mora izkoreniniti – zato se ne sekiraj, ne vrtaj zdaj še ti v Nelino obsedenost, saj bo potem obsedlo še tebe... Dovolj. Pika. Moram od mize. Čimprej od tod. Zagrenila mi je Benetke, mi noge okovala v nerazumljivo negibnost, mi ure mahala pred očmi z Velikim Bratom, z vrtečim angelom in krilatimi levi pa s sveto Inkvizicijo in z Mostom vzdihljajev, me gnala pred brezna in jame, mi butala v spomin, da je bilo že vse vkup na meji norosti in smešnosti, me besno gnala na otok mrtvih, da bi se celo morala spomniti, kako so ubili njenega Lucijana! Če to ni noro, naj me vrag! – Dovolj, Vlasta, nehaj! Naredi črto! Prečrtaj Piazza san Marco, baziliko in Campanile in tistega angela, ki jo je tudi obsedel, izginejo naj današnje Benetke, jutri pa bo nov dan in s sinom se bova sprehajala po muzejih in se vozila po Canalu Grande. Niti sledu po neki Neli. Tako mora biti. Vedno sem verovala v zdrav razum – ta vera je bila moje vodilo, Nela. To bi ji morala še povedati, kajti njen dialog je skregan z zdravo pametjo. Saj me kar pošilja na drugi svet. Naj se obesim ali ustrelim, kot sta storila Gregor in Štefan (sta že, slabiča, podlegla lastni preganjavici!), ko so ju klicali na zagovor?... Mar misli, da se bojim govoriti resnico? Ta je dobra, kar ubila naj bi se! Le čemu? Preteklost me ne muči, rada živim in zaenkrat imam še svojo pamet na vajetih, Nela. Zato pa je tvoja duša bolna, ker se venomer gnjaviš s preteklostjo –

Znova nervozno pobrska po torbici. Nobene cigarete več. Obupno se ozira proti Campanilu, zdrzne čez ogromno ploščad, išče. Zaman. Počasi skloni glavo v boleči utrujenosti. Toda tudi z dremežem ne bo nič, saj se ji nenadoma prismeje Nela v bisernosivi obleki iz butika in roka z zlatimi obročki ji tako zapoje, da stiska ustnici, dokler bolečina ni pregnana.

“Pazite na sumljive obveščevalne zavezniške misije!”

Ciril Kobal

Tudi v tej številki **Mladike** z veseljem objavljamo izvorno gradivo o junaški in tragični poti slovenskih primorskih fantov, angleških vojnih ujetnikov, ki so želeli kot padalci, radiotelegrafisti, gverilci ali obveščevalci prispevati k osvoboditvi Primorske, a jih je dala povojna oblast v Sloveniji večinoma pobiti.

Iz Kopra se nam je oglasil preživeli radiotelegrafist Ciril Kobal. Dragocenemu pričevanju je priložil dokumentarno fotografijo, na kateri vidimo tudi družino Merljak v Kairu, o kateri med drugim piše gospa Dorica Makuc v knjigi **Aleksandrinke** (Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1993, str. 97 in sl., 147-153 idr.).

Dokument, ki sledi in zadeva Josipa Dolenca, pa ima ob koncu nekaj pojasnil.

(ij)

V knjigi *Jugoslavenska mornarica u završnim operacijama za oslobodenje Jugoslavije* (Vojno izdavački i novinarski centar, Beograd 1986) je v poglavju Oblike, načini in načela dela obveščevalne varnostne službe mornarice v zaključnih operacijah (stran 335) med drugim, pod črto, zapisano:

“Organi OZNE so, ob pomoči borcev in ljudstva, zelo uspešno odkrivali vrinjeno agenturo in prestrezali njeno razdiralno delo v naših enotah. Tako npr. OZNA Slovenije v nekem pismu, poslanem Oddelku OZNE 4. armade in poveljstvu mornarice, priporoča, da se posveti pozornost sumljivim obveščevalnim zavezniškim misijam, kajti po pisni izjavi so v službi Intelligence service vojaki redne jugoslovanske vojske Semolič Radoslav, Križmančič Miroslav, Sever Nikolaj, Božnar Anton (Toni), Ferjančič Venceslav, ki so končali obveščevalni tečaj v Kairu in so formacijsko pripadali jugoslovanskemu bataljonu v Kairu. Treba je paziti na njihovo delo in obnašanje v naših enotah.”

Sklepam, da je bilo to pismo povod za to, da sem bil 11. oktobra 1945 na Sušaku aretiran in 4 mesece zaprt v preiskovalnem zaporu OZNE poveljstva mornarice v kraju Kaštel Šučurac pri Splitu. Bil sem namreč tudi jaz eden izmed tistih primorskih Slovencev, bivših italijanskih vojakov, ki smo v Kairu opravili radiotelegrafski in padalski tečaj v angleški vojaški enoti Inter Services Liaison Department (ISLD).

Trditev, da smo formacijsko pripadali jugoslovanskemu gardnemu bataljonu, ni točna. Ob odhodu na tečaj v angleško vojsko smo bili namreč izpisani iz sestava omenjenega bataljona. Iz dokumentacije v Vojno istorijskom institutu JNA, Beograd – arhiva neprijateljskih jedinicah izhaja, da “su lica, koja su upućivana na kurseve komandosa, naredbom b r i s a n a iz sastava gardijskog bataljona” (Informacija o enoti bivše jugoslovanske vojske v logoru Atira pri Haifi na Bližnjem vzhodu – V.B., Beograd, z dne 24.7.1963).

Predolgo bi bilo, če bi hotel opisati celotno mojo kalvarijo v zvezi s tem. Zato jo bom podal samo v glavnih obrih.

Ob koncu februarja 1944 sem bil kot radiotelegrafist poslan od angleške vojaške enote N 1 (U) Section iz Barija z vojno ladjo na otok Vis. Od tam pa, sporazumno s

Poveljstvom vojne mornarice NOVJ, v Štab 3. pomorskega obalnega sektorja na Dolgem otoku (pri Zadru), kjer sem nadomestil padlega dotedanjega angleškega radiotelegrafista ter spet vzpostavil zveze med tem štabom in Glavnim zavezniškim poveljstvom za Srednji vzhod v Kairu. Kmalu po prihodu sem se tudi formalno vključil v našo – partizansko mornarico, o čemer še danes hranim legitimacijo.

Moja glavna naloga je bila, da dnevno pošiljam v Kairo podatke o sovražnih silah (postojankah, oborožitvi, številu, premikih itd.), še zlasti o nemških pilotih, ki so iz Trsta vozila orožje, gorivo, hrano itd. za potrebe svojih enot ob južnem Jadranu in v Grčiji. Pa tudi meteorološka poročila za potrebe letalstva. Podatke sem dobival od štabnega obveščevalnega oficirja, ta pa od ribičev ali kurirjev iz Zadra in bližnjih otokov (Murter, Kornat, Pašman, Ugljan itd.). Nekajkrat so zavezniki učinkovito intervenirali z letalskim napadom (npr. na most v Zadru), večkrat pa tudi z motornimi torpedovkami na nemško ladjeve.

Oktober 1944, potem ko so se odnosi med Angleži oz. zavezniško vojsko in NOV Jugoslavije zaostriili (Titova zavrnitev možnosti izkrcanja zavezniških sil na jugoslovanski obali ipd.), mi je naše poveljstvo svetovalo, naj opustim radijsko zvezo s Kairom. To sem tudi storil in preko Visa odpotoval v Bari, kjer sem predal radijski aparat in se razrešil dolžnosti. Po vrnitvi preko Splita v Zadar mi naši niso več zaupali dela v radiooddajni postaji. Dodelili so me v radiotehnično delavnico za popravila radijskih in telefonskih aparatov. Izjemoma sem bil zaupanja vreden samo še dvakrat, ko je šlo za izredno tvegane akcije (npr. v bojih za osvoboditev Paga, kjer je bil radiotelegrafist pred menoj zajet in zverinsko pobit, potem ko so mu odrezali ušesa).

Po koncu vojne sem bil referent za vezo na Pomorski komandi severnega Jadrana, na Sušaku. In ko sem že upal, da sem si spet pridobil zaupanje, sem (oktobra 1945) doživel udarec z zaporem.

Po težkih razmerah, 40-dnevni osamitvi v temnici in po nadaljnjih skoraj treh mesecih zaslíševanj, so me februarja 1946 izpustili. Brez pojasnila. Ob prihodu v zapor me je šef OZNE Mornarice NOVJ, ki me je pričakal, vprašal, ali vem, zakaj so me aretirali. Na mojo domnevo, da morda zato, ker sem bil v angleški vojski, me je ironično zavrnil,

češ, saj so Angleži vendar naši zavezniki. Dodal je, da imajo podatke o meni iz Beograda in da bom še rad spregovoril. Obrnjen proti šefu zapora in s prstom proti meni pa ostro: "V temnico z njim!" In v njej sem se "mehčal" dolgih 40 dni. Ob odhodu zato nisem ničesar spraševal. Bil sem srečen, da grem na prostost, na svoj dom, za katerega sem že izgubil upanje, da ga bom še kdaj videl.

In ko sem pozneje izvedel za tragični konec večine mojih kolegov padalcev, sem spoznal, da sem lahko srečen, ker sem sploh ostal živ. Menim, da sta k temu pripomogli zlasti naslednji dejstvi:

1. Ker sem ključ za šifriranja radiogramov (kar sem opravljal sam) zaupal, čeprav bi tega ne smel, štabnemu obveščevalcu in so torej lahko sproti preverjali vsa moja sporočila v Kairo.

2. V skoraj tri mesece trajajočih zasliševanjih so me dali na tako tanka sita, da bi ne ostal živ, če bi bil karkoli zagrešil. Temeljito so preverili vse moje dotodanje življenje, delo, zavednost in poštenje. Tako sem ostal živ, medtem ko je za nekaterimi mojimi prijatelji – padalci izginila vsaka sled...

PS:

V Mladiki št. 5-6 urednik Ivo Jevnikar v svoji opombi k zapisu *Kdo so to bili slovenski padalci iz Afrike?* pravilno

sklepa, da je število padalcev višje od doslej omenjenih 19. V knjigi J. Vidica (zaradi močno skrajšane vsebine, na zahtevo založbe) ter na spominskih ploščah (na Paljevu – pristalim in v Škrbini – padlim) so namreč omenjeni samo tisti padalci, ki so v Slovenijo prispeli s padali. Nismo pa omenjeni tisti, ki smo prišli po morju, in sicer naslednji radiotelegrafisti:

a) ki so se izkrcali iz podmornice na istrski obali ob koncu junija ali v začetku julija 1944:

1. MILAN GOLOB, roj. 12.10.1918 v Grahovem ob Bači, padel 1944 kot borec Istrskega partizanskega odreda;

2. IVAN VOLARIČ, roj. 17.2.1910 v Idrskem; prišel v Istro skupaj z Milanom Golobom, za njim ni sledu;

3. MILAN BOŠTJANČIČ, roj. 11.10.1915 v Harijah pri Ilir. Bistrici; prišel 3. julija 1944 v štab Istrskega partizanskega odreda na Kozjanah z ilegalnim imenom Mirko Debeljak. Dne 20. julija 1944 napoten (s spremstvom!) na Komando mesta Črnomelj; od tedaj o njem ni sledu (glej knjigo Istrski odred, str. 384);

b) prišel z vojno ladjo preko Visa na Dolgi otok, 29. 2.1944:

CIRIL KOBAL, roj. 11.10.1920 v Ponikvah na Krasu, radiotelegrafist v štabu 3. Pomorskega obalnega sektorja na Dolgem otoku; živi v Kopru.

Egipt – Kairo – El Dokki, poletje 1943, pred hišo, kjer je bil radiotelegrafski tečaj in kjer je za slovenske fante skrbela družina Merljak. Vrsta spredaj (čepijo) – od leve proti desni: Ivan Mikuž, Črni vrh, radiotelegrafist (rtg.); Marica Merljak, hčerka; Ciril Kobal, Ponikve na Krasu, rtg., Zoran Pišot, Selo pri Črničah (kuhar). Vrsta zadaj (stojijo) – od leve proti desni: Ivan Volarič, Idrsko, rtg.; Josip Dolenc, Opčine, narednik, vodja; Ivan Merljak, gospodar in šofer; Alojz Knez, Marija na Zilji, Koroška, vodič; Miloš Adamič, Škrbina, rtg.; Olga Merljak, Bukovica pri Volčji Dragi, kuharica, gospodinja; (?) Campbell, angleški narednik, ekonom; (?), rodezijski vojak slov. rodu; Franc Mezgec, Slivje pri Markovščini, kuhar; Milan Golob, Grahovo ob Bači, rtg.

Pismo Josipa Dolenca

Josip Dolenc,
99/d pri Gl. štabu
NOV in PO Slovenije⁽¹⁾

Položaj, dne 12. novembra 1944

Dragi tov. polkovnik!⁽²⁾

Ko sem te zadnjič srečal v Črnomlju⁽³⁾ in Ti komaj bežno omenil, da se nahajam v čudnem položaju radi tega, ker me tukaj nobeden ne pozna, si mi svetoval, naj Ti vse pismeno obrazložim in naj Ti pošljem na Tvoj naslov. To hočem s tem pismom tudi storiti.

Najprvo bi Ti rad povedal, da srečanje v Črnomlju ni bilo le slučajno. Že od najinega prvega pogovora na Lokvah⁽⁴⁾, ki je bil radi Tvoje prezaposlenosti zelo kratek, sem si vedno želel, da bi te še kdaj srečal. Iz našega časopisja sem najprvo zvedel, da se nahajaš nekje na Štajerskem. Tja sem Ti tudi poslal tisto pismo, katerega, kakor si mi rekel, nisi še prejel. Pred nedavnim sem čital, da si bil izvoljen v IO Osvobodilne fronte in da se nahajaš v našem okraju. Že sem Ti hotel ponovno pisati, pa sem se zbal, da bi Te s tem preveč nadlegoval. Ko pa sem Te v Črnomlju zagledal med množico, Te nisem spustil več iz vida in sem samo čakal prilike, da boš sam, da se Ti tako lahko približam. Čeprav si tudi to pot imel silo, sem vendar bil vesel, da sem Te pozdravil in spregovoril s Tabo par besed.

Zadeva, s katero bi Te rad seznanil, stoji tako-le: Čeprav je že minulo šest mesecev, odkar sem kot padalec pristal na Primorskem, se še danes postopa z mano kot z osebo, o kateri se nima nikakršnih informacij. V Partijo nisem bil še sprejet in nerodno mi je, ko me tovariši sprašujejo in se čudijo, kako da ne hodim na sestanke. Rad bi našel tak izgovor, da bi ne škodil ugledu tukajšnje celice, pa to ni tako lahko.

Da ne bom vso svojo zadevo skraja pisal, Ti kar priključim kopijo dopisa, ki sem ga pred dvema mesecema poslal komisarju Gl. štaba tovarišu Kraigherju⁽⁵⁾. Na ta dopis nisem dobil še odgovora. Prišel pa je med tem časom nekaj popisovat in zasliševati neki tovariš, kateremu pa ne vem imena ne funkcije, ker se mi ni predstavil in ni imel nobenih znakov. Ta tovariš ni prišel z namenom, da objektivno razčisti mojo zadevo, ampak z namenom, da na vsak način najde nekaj takega materiala, ki bi govoril proti meni. Zavedel sem se, da je v svoj notes zabeleževal samo take stvari, ki bi mu v tak namen nekaj služile. Tako je npr. hitro zapisal, da sem svojčas bil uslužben kot agent (potnik) pri podružnici šivalnih strojev "Singer" v Trstu, ni pa vzel na znanje, da je ravno taka služba bila kot nalašč za vzdrževanje kontakta med celicami po vaseh in za raznašanje našega propagandnega materiala. Koliko časopi-

Josip Dolenc.

sov, knjig in letakov sem samo jaz v tem času porazdelil po naših vaseh, tega tovariš ni zapisal. Ker hočem biti do skrajnosti odkritosrčen, bom povedal še to, da sem ves čas tega zasliševanja stalno mislil na vse to, kar je tov. Kidrič zapisal v svojem članku "Boj birokratizmu, karierizmu in drugim nezdravim pojavom".

Tovariš polkovnik, če se mi je posrečilo, da sem iz daljne Indije uspel doseči svojo domovino, se mi je posrečilo samo zato, ker sem, navdahnjen po zgledu solunskih borcev, zastavil vso svojo voljo in odločnost, da se odzovem klicu trpečnih bratov. Mnogo je bilo prilik in inozemstvu, če bi hotel mirno dočakati konca vojne. Lepe in dobičkanosne službe so mi ponujali radi poznavanja angleškega in italijanskega jezika, pa me vse to ni odvrгло od mojega sklepa. Vedno sem si dejal: Slajši bo doma črn in negotov kruh partizana, nego v tujini bel in gotov kruh hlapca. Zato sem od Angležev, pri katerih sem bil uslužben, stalno zahteval, da me kot ostale tovariše pošljejo v domovino. Zavlračevali so z izgovorom, da nimajo nikogar, ki bi me nadomestil. Tovarišem, ki so odhajali na Primorsko, sem se priporočal, da me od tam zahtevajo. Prav vsa sredstva sem poskušal, dokler sem uspel.

Da ne bo nikakih dvomov, sem prinesel s seboj tudi pismeno potrdilo, da sem član NOV Jugoslavije, katero si

V Betlehemu julija 1942, od leve: Ivan Merljak, neki pater, Alojz Širca, Ivan Paron, neznanec, kap. Clark (delno zakrit), Josip Dolenc, Rado Semolič.

tudi Ti, tov. polkovnik, videl na Štabu IX. Korpusa. To potrdilo, ta edini dokaz v mojih rokah, se je na čuden način izgubil na Korpusu kmalu potem, ko sem ga izročil. Obljubili so mi, da ga bodo poiskali in poslali za menoj, pa do sedaj nisem dobil še nič⁽⁶⁾.

K dopisu, ki sem ga poslal komisarju Kraigherju, sem dodal tudi spisek z dvanajstimi imeni oseb, ki bi lahko služile kot vir za informacije. V tem spisku sem omenil tudi Tebe, zato si ne vem razlagati, zakaj vsa zadeva gre tako počasi in kaj mora temu biti vzrok.

Tovariš, ki me je zasliševal, je vztrajal na tem, da jaz gotovo vem marsikaj, kar bi bilo za našo stvar mogoče važno. Povedal sem mu vse, kar sem vedel in kar sem se v naglici spomnil. Napačno pa bi bilo misliti, da bi se Angleži posluževali nas (mislim na skupino svojih tovarišev in sebe) za razne vloge, ki bi bile proti interesu našega naroda in proti naši politiki. Sto dokazov so imeli, kako mi mislimo in kakšnega prepričanja smo. Naj omenim le nekaj slučajev. Iz Palestine sem jaz enkrat naročil deset peterokrakih zvezd s srpom in kladivom. Te zvezde sem mislil poslati svojim tovarišem na Primorsko. Ko sem to zaprosil v uradu, so mi zvezde enostavno zaplenili. V jedilnici v Bariju smo imeli na steni veliko rdečo peterokrako zvezdo s komunističnim znakom in vzhajajočim soncem. Vsi, ki so prihajali k nam, so bili polni občudovanja za to delo, ki smo ga sami naredili. Profesor Kozak in major Vogelnik sta se že vnaprej priporočala, da kadar odidemo vsi stran, naj to delo izročimo njima. K nam pa seveda niso prihajali samo naši prijatelji partizani, ampak tudi in zelo pogosto "naši" oficirji Angleži. Zvezda je stala na takem mestu, da jo je mogel vsak prišlec takoj zagledati. Na mizi je bilo vedno polno našega čtiva in okoli mize vedno skupina partizanov. Mislim, da ni potrebno k temu dodati nič drugega, da pridemo do zaključka, da bi se Angleži nikoli ne drznili

Josip Dolenc (v uniformi) leta 1944 v Bariju s svakom Pepijem Hollsteinom.

Maja 1942, od leve sedijo Alojz Sivec, Josip Dolenc, poljski Jud Alen, Ivan Merljak, Venceslav Ferjančič; stojijo od leve: Radoslav Semolič, Miroslav Križmančič in Alojz Širca. Izmed šestih padalcev so trije po vojni izginili, eden pa je že 1945 umrl v prometni nesreči...

zaupati nam kako posebno nalogo, še posebno ne, če bi taka naloga bila naperjena proti nam samim. Zato sem jaz povedal tovarišu, ki me je zasliševal, da bi ne bilo potrebno me posebno pripravljati k temu, da bi kaj povedal, ker bi bil sam presrečen, če bi mogel kaj važnega povedati.

Tovariš polkovnik! Ti, ki poznaš zadevo mojih tovarišev padalcev in ki kolikor toliko poznaš tudi mene, ki sem Ti pošiljal one skrivnostne svinčnike, pogledaj, kaj je krivo, da se do mene nima najmanjšega zaupanja. Ko bi blagopokojni tov. Srebrnič⁽⁷⁾ bil še med nami, bi se meni gotovo ne godila taka krivica. On me je dobro poznal in imel me je rad, kot bi bil njegov sin. Od rane mladosti se borim za pravice svojega naroda, dvanajst let sem že partijec, fašisti so me preganjali in pretepali in cela moja družina je radi mene trpela. Saj ne iščem hvaležnosti in ne stremim po kakem boljšem mestu; hočem samo v kako borbeno ednico, kjer bom lahko dal duška svoji mržnji, ki jo gojim do okupatorja.

Nič ne vem še, po kakšni poti Ti bom poslal to pismo, vsekakor bi Te prosil, da mi daš vsaj s par besedami vedeti, če si ga prejel.

Radoveden sem, če si končno dobil tisto pismo, ki sem Ti ga prinesel iz Italije. Ali imaš kaj zveze s Tvojo mamo in sestro? Če jim kaj pišeš, reci jim, da jih prav lepo pozdravljam. Pa dr. Jelačin, je še vedno v Egiptu?

Bojim se, da sem te preveč nadlegoval, zato hočem s svojim pisanjem končati. Oprosti moji slabi slovenščini⁽⁸⁾ in upoštevaj mojo osnovnošolsko izobrazbo. Tudi strojepisja sem se šele pred kratkim naučil, zato so mi prsti še tako okorni, da so napake neizogibne.

S spoštovanjem in z iskrenimi tovariškimi pozdravi
Tvoj
Josip Dolenc - KVIRIN
"Smrt fašizmu – svobodo narodu!"

P.S. (24.XI.44): 16. t.m. sem od tov. Valjana, načelnika Agit. Prop. Komisije pri Okrožnem NOO OF za Srednjo Primorsko prejel pismo, v katerem mi poroča, da je Okrajni Komitet KPS za Opčine že davno dostavil na Glavni štab NOV in PO Slovenije polne informacije o mojem partijskem delovanju.

J.D.⁽⁹⁾

OPOMBE:

O Josipu Dolencu je **Mladika** pisala že v letošnji št. 2-3 (Saša Rudolf – **Za Pepijem Dolencem se je izgubila vsaka sled**), temeljne podatke o njem najdemo tudi v večkrat omenjeni knjigi J. Vidica.

Dolenc, rojen 15. aprila 1910 na Opčinah, je bil narodnjak in komunist. Posebno fašistično sodišče ga je obsodilo dvakrat. Prvič je bil konfiniran na Ponzi, ker je za božič 1935 delil otrokom slovenske knjige, drugič je bil v odsotnosti obsojen na II. tržaškem procesu. Medtem so ga Angleži zajeli na tovorni ladji na Rdečem morju. Potem je postal eden izmed najbolj obetavnih članov padalskih skupin v Egiptu. Izginil je decembra 1945 v Ljubljani, zadnjič se je javil iz Prisilne delavnice januarja 1946.

Pismo, ki ga objavljamo, prča o tem, da je usoda padalcev doletela tudi idealista – predvojnega komunisto. Sumničiti in nadzirati so ga začeli že takoj po spustu v Slovenijo. Ni mu bilo dano, da bi se boril, saj so ga poslali popravljat pisalne stroje na "osvobojeno ozemlje" v Belo krajino, od koder se s tem pisalom obrača na Aleša Beblerja, da bi mu pomagal.

Pismo je iz gradiva, ki ga hrani **Arhiv Ministrstva za notranje zadeve** (fond GŠ NOV in POS, Obv. oddelek, f. III., mapa 1, ovoj 13, podo. B). Čeprav zajema le obdobje januar – december 1944, bomo v prihodnjih številkah objavili še nekaj dokumentov, saj gre za zelo zanimivo gradivo. Nanj me je opozorila vodja Arhiva MNZ mag. Irena Mrvič, kateri se toplo zahvaljujem.

Fotografije, ki so objavljene ob dokumentu, pa je dal prijazen na razpolago Dolenčev nečak, operni pevec Mario Dolenc z

Opčin, ki si je iz raznih virov uredil lep album z 80 fotografijami strica in njegovih vojnih tovarišev.

Zdaj pa še nekaj opomb!

- ⁽¹⁾ 99/d je oznaka za Centralno skladišče pri Glavnem štabu Narodno osvobodilne vojske in Partizanskih odredov Slovenije v Črmošnjicah.
- ⁽²⁾ Pismo je namenjeno Alešu Beblerju, ki ga verjetno ni prejel, saj je izvirnik v arhivu Ozne. Podobno velja tudi za večji del ostale od Dolenca oddane ali njemu namenjene korespondence, tudi v primeru svojcev.
- ⁽³⁾ Obveščevalec Boštjan je 18. nov. 1944 poročal majorju Nacetu Majcnu, da je Dolenc srečal Beblerja na pogrebu komandanta Staneta 8. novembra v Črnomlju.
- ⁽⁴⁾ Dolenca so Angleži s padalom odvrgli na Primorsko 10. maja 1944.
- ⁽⁵⁾ Borisu Kraigherju je 1. okt. 1944 poslal 4 str. dolgo tipkano pismo. Kontraobveščevalni oficir XIV. brigade (K. Sagadin?) pa je 20. okt. poročal šefu III. odseka Ozne, da ga je prestrel in izročil "tov. Nacetu", podobno kot je 5. nov. poročal o drugi korespondenci. Dolenca sicer zaradi resnosti in politične usmeritve hvali. Pismo je ohranjeno v arhivu.
- ⁽⁶⁾ Za sprejem med partizane je zaprosil že brzojavno aprila 1943, ko je tudi prejel pritrdilen odgovor.
- ⁽⁷⁾ Pri tem misli na poslanca KPI Jožeta Srebrniča, s katerim je bil konfiniran na Ponzi po aretaciji 6. jan. 1936. Srebrnič je utonil v Soči 11. jul. 1944.
- ⁽⁸⁾ Dejansko je slovenščina zelo dobra, tu smo dodali le nekaj vejic in – ker ne gre za znanstveno objavo – popravili kako besedo.
- ⁽⁹⁾ Post scriptum, ki ga je dodal kar 12 dni po glavnini pisma, je pisan z roko, ostalo je lepo natipkano.

(ij)

Praznik

foto Vlastja

Kristočura***

Oj krišnočura, drevo s plamenom v maju,
ne krišnočura več, te kličem kristočura,
ker Krišna ne poznam, a Ti moj Kriste
z menoj si noč in dan.

Ti zame si Resnica, Ti Lepota,
zato pozdrav drevesu, ki ob reki
sprostira svoja krila za Tvoj slovesni dan.

Le Ti si vsadil seme v to črnorjavo prst,
zato odganja sam, ves samorastnik čvrst
in zdi se mi, da ga poljubil si –
odkod tedaj karminasto zlato,
ta čudoviti plaz v plamenu, da tako
gori, ne izgori kot nekdanj Mozesov.

Kot Mozes je poslušal i jaz poslušam: Čuj!
'vse kar je temno v tebi, nečisto zdaj sezu'!

*** Krišnočura ali kristočura v angleščini the Flame of May

** Gonga ali Ganga, bengalski Ganges.

Častimo Tebe, Kriste, saj tvoja kristočura
zavita zdaj, oblita je v rožnati karmin,
še čas v škrlat zaviti je, kot grozd uhanov zlat je,
ki ziblje se Bengalki čez ogorelo vratje.

A ko stori zvečer se, ti naša kristočura
vso noč prevečeriš, da spanja ni nam mar,
brniš nam v naše sanje in kot napeta struna
trpi, da nam zajoče, v nas pesem zaori,
da solze pridero v trepalnice noči.

Vso noč kot mati dete, zefir plamene ziblje
tu na obrežju Gange**, noči nam krajša ure,
ko s Kristusom sedimo pod krošnjo kristočure...

Jože Cukale. Indija 4.5.95

Fotografski natečaj

MLADIKA razpisuje tudi letos natečaj za fotografije za naslovno stran revije. Tematika ni obvezna, vendar naj ustreza značaju revije (narava, okolje, letni časi, etnografija, naši spomeniki, naši prazniki).

Nagradni sklad predvideva:

200.000 lir nagrade za prvo mesto,

100.000 lir nagrade za drugo mesto

in več odkupnih nagrad po 50.000 lir.

Izdelke (največ tri za vsakega udeleženca) naj prijavitelci pošljejo na naslov: MLADIKA, "Fotografski natečaj 1995", ul. Donizetti, 3 - 34133 TRST-TRIESTE, do 31. decembra 1995.

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete

razpisujeta

XXI. tekmovanje
zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1995. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-864 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

O Dragi in politični emigraciji

Celovski zvon je v letošnji 47. številki začel objavljati anketo ob petdesetletnici poraza nacifašizma in slovenskega holokavsta. V omenjeni številki sta na enajst vprašanj uredništva odgovorila dr. Valentin Inzko (Koroška) in dr. Jure Vombergar (Argentina). Medvojni dogodki s tragičnim epilogom po vojni so gotovo tema, ki bo Slovence še dolgo zaposlovala. Vprašanja in odgovore smo zato prebirali z velikim zanimanjem. To pa nas ne odvezuje od dolžnosti, da se na odstavek enega od obeh anketirancev odzovemo zaradi trditev, ki nas po letih in letih delovanja v duhu sprave in pravičnosti postavljajo v čudno luč.

Piše Jure Vombergar:

Krščanski pol v zadnjem desetletju ni bil soakter narodnega dogajanja v Sloveniji. Totalitarni režim ni trpel ob sebi nobenega rivala. Demokratična slovenska politična emigracija (SPE) je v tem obdobju reševala čast slovenskega naroda. SPE ni bila priznana kot sogovornik niti med zamejskimi Slovenci, ki so v Dragi, na ozemlju demokratične Italije, vsako leto pripravili srečanje krščanskih razumnikov. Še danes ne vem, kako to, da niso nikoli v Dragi predavali vidni zastopniki SPE v Argentini, kakor Rudolf Smer-su, Miloš Stare, Marko Kremžar, Milan Komar, Anton Orehar ali Božidar Fink. Iz dejstva, da je bil vabljen kot predavatelj Josip Vidmar, največji sovražnik krščanstva (čeprav ni blagovolil priti), sem si ustvaril o Dragi lastno mnenje.

Gospod Jure Vombergar popolnoma po nepotrebem in po krivici udriha po Dragi, ki se je 30 let trudila, da bi spravila "slovenš'no celo" in ni nikoli nikogar odpisovala, medtem ko je bila sama marsikdaj in od marsikoga odpisana. Draga je nekako statutarno imela v svojih nenapisanih pravilih povezovanje vseh treh Slovenij, matične, zamejske in zdomske od vsega svojega začetka. Tem principom je ostala zvesta vseskozi in je zato na svoje študijske dneve vabila predavatelje z vseh treh Slovenij. Edino merilo ji je bilo kvaliteta.

Draga je vedno bila in je še danes predvsem kulturna prireditelj. Politika je bila na njej nujno prisotna, ker nobeno kulturno vprašanje ni izven časa in prostora. Toda nikoli ni Draga hotela biti politični forum. Kljub temu je očitek o odsotnosti slovenske politične emigracije na Dragi krivičen. Na Drago so bili vabljeni in so na njej predavali tudi kulturniki in predstavniki iz politične emigracije. Naj jih nekaj naštejemo: prof. Jože Velikonja (1971 in 1984), dr. Peter Urbanc (1974), dr. Janez Zdešar (1974), Andrej Kobal (1974), dr. Lojze Ambrožič (1977), dr. Katica Cukjati (1981), dr. Ljubo Sirc (1983), Gregor Batagelj (1985), dr. Andrej Fink (1987), dr. Stane Bah (1988), dr. Branko Rozman (1989), dr. Janez Zorec (1990) in drugi.

Za nekatere teh predavateljev smo se posebej trudili, da so nastopili na Dragi. Čeprav nismo prejeli posebnih podpor, smo skušali po svojih močeh prispevati za potne stroške. Za nekatere predavatelje smo prosili kulturne organizacije iz zdomstva, da jih same izberejo in določijo. Za dr. Milana Komarja pa smo se organizatorji Drage posebej zanimali, da bi ga dobili v Drago, a nam ni uspelo zaradi njegovih obveznosti.

Draga je od vsega začetka gledala na slovenstvo kot celoto. Bilo ji je do tega, da bi Slovence vseh treh Slovenij čimbolj povezala in zbližala. Bila je s tem svojim programom predhodnica Svetovnega slovenskega kongresa in samostojne slovenske države. Pomagala je po svojih močeh pri demokratizaciji matičnega slovenskega prostora s tem, da je v slovenski prostor prinašala svobodno diskusijo in pluralistično obravnavanje problemov. Ob vsem tem se ni nikoli odpovedala svojemu krščanskemu predznaku. Nestrpnost, naj je prihajala od koderkoli, pa ni bila na Dragi nikoli zaželeno. Očitki Dragi so skratka precej neprimerni in nevhvaležni.

Marij Maver

Sodobna hrvaška pesnica Iva Čuvalo se vsebolj uveljavlja v domači književnosti. Po rodu je iz Hercegovine, rodila pa se je v Zagrebu 16. novembra 1970. leta. V Zagrebu študira angleški jezik s književnostjo. Pesniti je začela že v otroških letih. Njeno prvo pesem, Domovina, so objavili v popularnem hrvaškem koledarju **Danica** leta 1984. Od tedaj objavlja svoje pesmi in črtice v raznih listih in revijah, zlasti v **Maruliću**, reviji za književnost in kulturo, ki jo že 27 let izdaja Hrvaško književno društvo sv. Jeronima. Lani jeseni je izdala svojo prvo pesniško zbirko z naslovom **Razsanjane ptice**. Pesnik, pisatelj in zgodovinar Mato Marčinko je za zbirko izbral 54 pesmi, opremil jo je umetnik Mladen Doloski, izdajo v 2000 izvodih pa je denarno podprl Franjo Širić iz Posušja. Zbirka je bila zelo ugodno sprejeta. Znani hrvaški pesnik, prevajalec in estetski kritik Rajmund Kupareo je dejal, da so njene pesmi antologijske. Kritik M.V. pa je v zagrebškem listu **Vjesnik** (6.10.1994) o pesmih poudaril tole: "Iva Čuvalo v stihih izpoveduje občutljivo lirsko dušo, prežeto s svojo in splošno človeško intimo, ki je ožarjena z lepota malih stvari, dušo, ki drhti od radosti in žalosti trenutka ter je do neponovljivosti predana veri v Stvarnika in ljubezni do Domovine." Lahko dodamo, da so na njeno ustvarjanje vplivala osebna doživetja in spoznanja, razmišljanja o smislu življenja, o usodni povezanosti rojstva in smrti ter hrepenenje po sreči in svobodi. Pesmi navdihuje tudi neki notranji nemir ob zlih slutnjah in strahu, saj ugotavlja, da na svetu ni tiste sreče in svobode, ki si ju želi. V njeni poeziji so našla odmev tudi huda doživetja v času osvobajanja domovine (v tistih dneh so ji v Zagrebu ubili brata), dalje usoda zdomcev, predvsem beguncev, saj pozna njihovo žalostno usodo in veliko željo po vrnitvi v domovino, ter spomini na otroška leta.

Izredno lepa so njena doživetja narave, upesnjena z nazornimi prisposodobami, z bogato in izvirmo metaforiko. Na mlado pesnico sta razen impresionizma vplivala ekspresionizem in surrealizem, od domačih pesnikov Dobrica Cesarić, od tujih pa španski lirik Federico García Lorca.

Martin Silvester

RAZSANJANE PTICE

*Razsanjane ptice divje
jočejo nad razbitim mesecem.
Mračne sence
bolestno fifotajo
v glavi.
Jeza bruha iz skritih izvirov,
v zgoščenem žarku trepeče strah.
Bes bobna v očeh.
Udarci kladiva
odnašajo pomisleke.*

*Osvobojeni duh se dviga
iz brezvoljnega telesa
in odhaja.*

V sanje.

SKOZI MESTO

*Pločniki posuti
z barvami noči,
tramvaji vozijo
dežnike.
Utrujenim ulicam nudim
korake,
odtrgane nesmislu izložb.
Za mizami kavarn
namesto ljudi
vidim stihe.*

PO SLEDI SPOMINA

*Moja duša
Te je šla iskat
po sončni sledi spomina.
Mesto,
ki sem ga ljubila,
je tvoj dom:
ne pripada več meni.
Iz njegovega naročja
se porajajo
tuji objemi.*

DVOM

*Svilena jutra zaspalega mesta
ne morejo odgnati
prestrašenih oblakov
iz mojih oči.
Ne morem ujeti
razplamenelih sanj
z nemirnimi rokami srebrne zarje.*

*Čudne ptice
so si spletle dom
v mojih mislih.*

*Ali slišiš,
o Bog,
onemele moje molitve?*

HREPENENJE

*Skrilo se je daljno nebo
v moja okna
in zdaj opazuje
osamljene ptice,
kako ga iščejo,
zaman
razgrinjajo s svilenimi perutmi
objete oblake.*

*Raztopilo se je sonce
z ognjem ljubezni
tam, kjer se ga ne morejo
dotakniti moje oči,
ki jih je ujel
človeški pogled.*

NEMIR

*O, ko bi mogla odpreti svoje telo
nemočno razpeto
s težo lastnega prahu
in pustiti ga takole.*

*O, ko bi mogla še enkrat prebiti
podobna metulju
tisti nelepi zapredek,
ki me duši,
in se dvigniti visoko
k bisernimi zvezdam.
Moje ponorele misli
se upirajo brezčutnemu razumu,
željno grebejo
stene nevidne temnice
in kličejo po svobodi,
ki je ni.*

*Moje srce so zastrupili
izginuli časi
in v njem sedaj blazni
brez števila drugih src,
od katerih vsako išče enako
svojo neskončno pravico.
Moj duh se besno vzpenja,
hrepeni čez prepovedane meje
in mi povzroča bolečine.
Hudobnež!*

*Želim se razsuti s časom,
želim se razliti s prostorom,
pa ne morem.*

*Ne morem.
Zakaj si me, predobri
Stvarnik,
v noči mojega rojstva
obdaril s tem hudim,
s tem divjim nemirom?*

SLI

*Trepetamo na tem
Nebeškem Vrtiljaku,
nezavedni opazovalci,
izletniki
v Svetu Čudes.*

Iščemo znamenja.

*In ko se bomo vrnili
k istemu Domu,
sli nekega Časa,
bomo pripovedovali
o smehu
in joku.*

*Pripovedovali bomo
o Človeku.*

SVITANJE

*Ali boli Zemljo
porajanje Sonca,
kot je некоč
bolelo Sonce
porajanje Zemlje?
Ali mar ne joče Zemlja
vsako jutro
z bisernimi kapljicami rose
v očeh cvetja,
medtem ko po zelenih vejah
polzijo potoki kristalnih solz,
in prebuja se dan
neslišno
kot tih veselje,
ki izvira iz prsi matere,
obsijane s prvim nasmehom
komaj rojenega otroka?*

ODHOD

*Tam daleč,
kamor teče tista nemirna cesta,
šelestijo preplašeni gozdovi
in neskončna polja teme
čakajo na nas.*

*Za nami pa
angeli varuhi
daljnega otroštva:
blagoslov očeta,
molitev matere
in ena zvezda
na nevihtnem nebu.*

SPOMINU FRA LJUBE ČUVALA Chicago 1988

*Srce trepeta
kot materine solze
v zrcalu otroških oči.
Slap spominov
in bridkost
nikdar dočakanega srečanja.*

*V modri travi počiva
kamnito ime:
eno med mnogimi.
V nas
živi
kot podoba Domovine,
ki je ne bomo nikdar pozabili.*

EMIGRANTI

V.N.

*Vaše pesmi
so srebrn dež
v noči tujega mesta,
blage kapljice,
ki polzijo po obrazu,
dvignjenem pri kriku.
V nekaterih izmed njih
morda še živi
veliki križ in tisoče sveč,
prižganih
v srce
mojega otroštva.*

V MOJIH OČEH

Chicago 1988

*Še vedno se vzpenjajo
prestrašene ladjice
na svetlikajočih se grebenih
morske pošasti,
medtem ko se nam srca
trgajo od krute obale
edinega Doma.
Divje plamtijo
steptani klasi
v mojih očeh
in jok se razlega
po dolini padlih velikanov.
Jutro se prebuja
nad praznimi kolibami:
po zeleni tišini
utrujene kapljajo solzé.
O, reci mi,
ali se bomo še kdaj
vrnili?*

Prev. Martin Silvester

Taraxácum officinale (regrat)

*Pesem o regratu? Oprostite!
Toda stemníl se majski je svod,
zrak je otrpníl v senc stalaktíte,
kot da čez nas jezi se Gospod.*

*Rože drhteč so usta zaprle,
cveti dreves so skrili oči.
Pesmi žuželk so v travi zamrle,
vranin se klic je zgubil v meglí.*

*Regrat v rumeno-zlatem kimónu
stal je na produ nespremenjen.
Blisku za bliskom v sivem zaslonu
hvalil je v hipu svet razsvetljen.*

*Hotel sem regrat prav za solato,
grenko in sočno, zdravo kot zel...
Mimo sem šel, na rami z lopato –
bambus s poganjki* prod je prevzel.*

Pobinkoštno: po binkoštno

*Še zmeraj v meni valové poljá,
poljá mladosti, kjer se v soncu belem
procesija premika, z Bogom v sredi.*

*Ob Njem navzoč si bil Ti, Sveti Duh.
Tvoj dih je vel v žerjavico srcá,
da so trosíle Mu roké vesele
cvetov na pot, na pot Pastirju v čredi.*

*S Teboj je bil med nami Božji Kruh –
kako bi Ga brez Tebe mogli jesti?
Brez Tebe ni v nebo potí v zavesti.*

*Poljá svetá v poletje valovijo.
Boš, Sveti Duh, v procesijah z žanjcí?
Med njimi po slovensko govorijo,
korak je mlad od neodvisnosti.*

*Kuhani bambusovi poganjki (z začimbami pripravljene) so priljubljena japonska jed.

Cerkev sv. Hieronima na Nanosu nas vabi...

Plošča za dr. T. Debeljaka

Na hiši, kjer se je rodil 27. aprila 1903, je občina Škofja Loka 22. junija odkrila ploščo dr. Tinetu Debeljaku. Bil je pesnik, urednik, prevajalec, literarni zgodovinar, v emigraciji pa do smrti 20. januarja 1989 v Buenos Airesu vodilni kulturni delavec. Ploščo je odkril župan Igor Draksler, blagoslovil jo je prelat Melhior Golob, ob kulturnem programu pa sta govorila pisatelj Zorko Simčič in prevajalec Janko Moder.

Udeleženci srečanja na Višarjah na spominski skupni fotografiji (zgoraj); gospod Vinko Žakelj in predavatelj dr. Peter Vencelj (spodaj).

Tri Slovenije na Sv. Višarjah

Na Sv. Višarjah je bilo 6. avgusta sedmo srečanje Slovencev iz izseljenstva, zamejstva in matice. Nadaljuje se tradicija, ki jo je, predvsem za izseljence po Evropi, začel Svet slovenskih krščanskih izseljencev iz Evrope. Debatni del so tokrat posvetili vprašanju sprave med Slovenci, o čemer je podal uvodne misli državni sekretar za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj. Somaševanje v Marijinem svetišču je nato vodil koprski škof – odgovoren za pastoralo med Slovenci po svetu – msgr. Metod Pirih.

Družbo je poživilo 31 mladih iz Argentine z 2 mladima spremljevalcema – 24. RAST (Roj abiturientov srednješolskega tečaja).

FARNE SPOMINSKE PLOŠČE

Tednik Družina je za Slovenski spominski odbor izdal prvo knjigo Farnih spominskih plošč. Uredil jo je dr. Branko Rozman, uvod je prispeval prof. Justin Stanovnik, spremno besedo pa dr. Tine Velikonja. Oblikoval jo je Lucijan Bratuš.

V publikaciji, ki ji bosta sledila še dva dela, so s fotografijami Hani in Vlastje Simončiča, Vladimirja Furlana ter Janeza Korošina predstavljeni spomeniki in plošče, ki so jih do konca lanskega leta postavili v 83 slovenskih župnijah zamolčanim vojnim in poveljnim žrtvam na protikomunistični strani. Ob tem so objavljena imena padlih in pobitih, tudi tistih, za katere svojci niso dovolili, da bi jih napisali na plošče. Tako je objavljenih 7.392 preverjenih priimkov in imen, datumi in kraji rojstev ter letnice smrti. V tej prvi zbirki so imena 6.245 vojakov in 1.147 civilistov.

DVE NOVI KNJIGI GMD

Goriška Mohorjeva družba, ki se je odločila, da bo poleg redne zbirke izdajala še posamezne knjige, je tik pred poletnim premorom poslala na knjižni trg dve pomembni publikaciji. Gre za Jezov zbornik, v katerem so prispevki z lanskih posvetov o časnikarju in mislecju Francu Jezi v Trstu in na Ptuj, ter ponatis poezij med vojno umorjenega pesnika Lada Piščanca Pesmi zelene pomladi.

53. ROMANJE V LUJÁN

Na letošnjem 53. romanju slovenskih priseljencev v Luján v Argentini se je zbralo 3.000 rojakov, predstavnikov tako predvojne kot povojne emigracije. Srečanje v priljubljenem argentinskem Marijinem svetišču je vodil delegat Jože Škerbec.

Rektor bazilike, lazarist Ivan Likozar, pa je blagoslovil kip lujanske Matere božje, ki so ga zdomci junija darovali baziliki na Brezjah v okviru spominskih proslav ob 50-letnici povojnih pokolov in poti v begunstvo. V kriпти bazilike v Lujánu pa je že 40 let podobna brezjanske Matere božje.

AMOR POR CARTA

Slovenski planinski pisatelj in organizator dr. Vojko Arko iz Bariloč v Argentini je junija izdal pri tamkajšnjem planinskem društvu Club Andino Bariloche za argentinsko javnost predelano knjigo Ljubezen po pismih, ki je v slovenščini izšla leta 1976, z naslovom Amor por carta, Recuerdo de un andinista. Ob številnih fotografijah in risbah Bare Remec sta še razlaga imen planincev in prijateljev, ki se jih avtor spominja, in popis izletov v bariloški okolici.

Slovensko planinsko društvo v Argentini je medtem dokončalo bivak Slovenia na gori Cerro Capilla pri Bariločah. Pri gradnji je pomagal tudi argentinski vojaški helikopter, uradno odprtje pa bo februarja prihodnje leto.

PROF. DAPIT O BENEČIJI

Sredi julija so tudi v Trstu predstavili bibliografsko študijo furlanskega strokovnjaka Roberta Dapita Beneška Slovenija – jezik in kultura, Rezija, Ter, Nediža. Avtor je lektor za italijanščino in furlanščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

KLIČEMO VAS PO IMENU

Ob 50-letnici množičnih pokolov so imeli Slovenci v Buenos Airesu 4. junija slovesnost pred spomenikom generala San Martina, kjer je govoril inž. Jernej Dobovšek, in proslavo v Slovenski hiši z mašo, koncertom, prireditvijo v dvorani z naslovom Kličemo vas po imenu, govorom predsednika Zedinjene Slovenije Marjana Lobode in izdajo spominske brošure.

Dne 24. junija pa je bil prav tam še Dan slovenske državnosti. Po maši je bil kulturni spored, ki ga je povezoval arh. Jure Vombergar. Pozdravila sta predsednik Zedinjene Slovenije Marjan Loboda in odpravnik poslov Republike Slovenije v Argentini Matjaž Puc. Loboda je tudi podelil priznanji Zedinjene Slovenije ob narodnem prazniku Rudolfu Smersuju in Emilu Cofu.

21. BIENALE

V Cankarjevem domu, Moderni galeriji in galeriji Tivoli so 16. junija odprli 21. mednarodni grafični bienale.

Med umetniki, ki so prejeli nagrado za življenjsko delo, je tudi tržaški rojak Lojze Spacal.

UMRL IGRALEC B. KRALJ

Dne 17. junija je umrl gledališki in filmski igralec Boris Kralj. Rodil se je 19. maja 1929 v Cerknici. Dolga leta je bil med vodilnimi igralci ljubljanske Drame. Po upokojitvi je nastopal tudi pri Slovenskem stalnem gledališču v Trstu.

IZVESTJE

Ob koncu šolskega leta je v Trstu izšel 42. letnik Izvestij srednjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem, in sicer za šolsko leto 1993-94. Kot že vrsto let je tudi tokrat publikacijo uredil prof. Robert Petaros.

ZA STARO PRAVDO

V Katoliškem domu v Gorici so 22. junija predstavili zbirko puntarskih pesmi, ki jih je izdal Svet slovenskih organizacij z naslovom Za staro pravdo.

Prof. Nada Pertot in Franko Žerjal na predstavitvi knjige pesmi Lada Piščanca v Devinu.

SREČANJE NA MATAJURJU

Zveza Slovencev iz videmske pokrajine in Beneška planinska družina sta 5. in 6. avgusta priredili v vasi Matajur 4. srečanje Slovencev. Na prvi dan so med drugim odprli razstavo Benečija v vojni in miru. Slovesnosti se je udeležil tudi predsednik slovenskega Državnega zbora Jožef Školč. Ob njem sta spregovorila tudi urednik razstave Pavel Petričič in deželna svetovalka Anna Sdraulig. Naslednjega dne so ob kulturnem sporedu spregovorili predsednik Beneške planinske družine Igor Tul, konzul v Trstu Tomaž Pavšič in podpredsednik deželnega sveta Miloš Budin. Na sporedu sta bila še pohod na Matajur in maša, ki jo je daroval domači župnik Paskval Gujón.

JELINČIČ NAGRAJEN

Tržaški časnikar in pisatelj Dušan Jelinčič je za italijanski prevod knjige Zvezdnate noči (Le notti stellate, prevajalec Paolo Privitera), ki je izšla v Vidmu, prejel še nekaj laskavih priznanj, tako tudi posebno nagrado italijanskega olimpijskega odbora CO-NI na njegovem 29. literarnem natečaju.

SLOVENSKA SVATBA IN NA PREPIHU ČASA

Najuglednejša tržaška slovenska pisateljica Boris Pahor in Alojz Rebula sta pred kratkim izdala novi deli v Sloveniji.

Založba Obzorja iz Maribora je izdala Pahorjeve dnevniške zapiske za obdobje 18. jan. 1990 – 5. okt. 1992 z naslovom Slovenska svatba.

Družina, za katero je v letih 1991-94 pisal tedenske aktualne komentarje, pa je te spise Alojza Rebule izdala v knjigi z naslovom Na prepihu časa.

MUŠIČEV DAR

Slikar Zoran Mušič je daroval Grafičnemu kabinetu Narodnega muzeja v Centru Pompidou v Parizu deset svojih risb, ki jih je rešil iz taborišča v Dachau.

V nedavnem intervjuju za ljubljansko Delo je slikar potožil, da je Udba po vojni zasegla njegovemu prijatelju in sotrpinu Ivu Gregorcju nekaj Mušičevih risb iz Dachaua, ki jih ni bilo mogoče več izslediti, spadale pa bi – tako kot ohranjene risbe – v največje muzeje in galerije po svetu.

Svetišče na Lajšah

Množica pred novo kapelo, v ozadju Križev pot.

(foto A. Breclij)

Na Lajšah nad Cerknim je bila 1. julija slovesnost za koprsko škofijo ob 50-letnici konca II. svetovne vojne in v spomin na primorske žrtve vojne in revolucije. Koprski škof msgr. Metod Pirih je blagoslovil svetišče, ki so ga uredili na mestu, kjer so partizani ustrelili pesnika, kaplana Lada Piščanca, ka-

plana Ludvika Slugo in ostale cerkljanske žrtve. Do brezna, kamor so sprva vrgli njihova trupla, je zdaj speljan križev pot. Kulturni program so sooblikovali tudi goriški in tržaški Slovenci. Somaševanje je vodil koprski škof, govor pa je imel cerkljanski župan, poslanec Janez Podobnik.

TRI DELA O GLASBI

Krščanska kulturna zveza iz Celovca je 26. junija predstavila tri nova glasbena dela, ki jih je izdala skupno z Mohorjevo družbo iz Celja in izseljenskim društvom Slovenija v svetu. Gre najprej za obširno delo (575 strani) dr. Eda Škulja Letopis slovenskega glasbenega življenja v Argentini. Isti strokovnjak je tudi uredil zbirko 65 skladb za posvetne mešane zборе, ki jih je napisalo 12 skladateljev, ki so živeli na tujem. Naslov zbirke je Sen o vrnitvi.

Končno je tu še ponatis zbirke, ki jo je izdala leta 1934 v Ljubljani Milka Hartman – Dekliške pesmi med cvetjem in v soncu.

MOJA VAS

Letošnjega narečnega natečaja Študijskega centra Nediža iz Špetra Moja vas se je udeležilo 123 otrok. Na nagrajevanju je spregovoril špetrski župan Marinig, nastopila je lutkovna skupina Papilu, predstavili pa so se tudi bosanski begunski otroci.

75 LET OD POŽIGA NARODNEGA DOMA

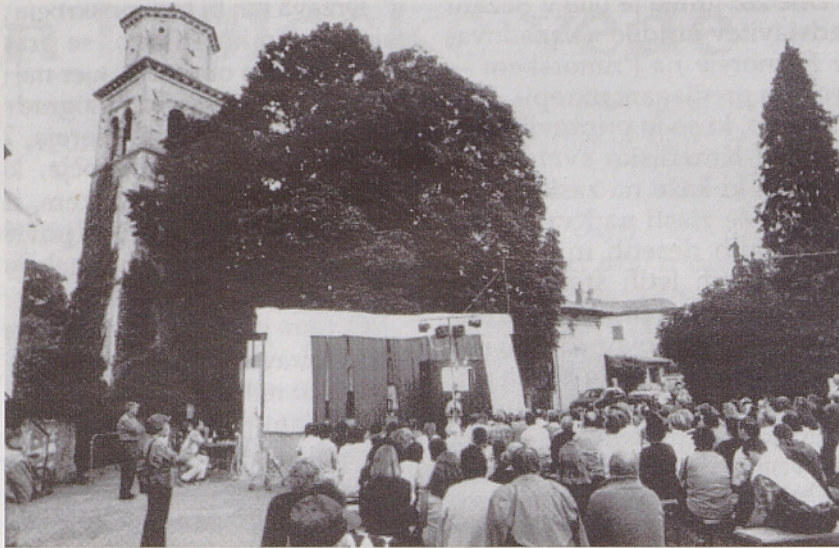
Na 75. obletnico fašističnega požiga Narodnega doma v Trstu, 13. julija, je bila pred nekdanjim političnim, gospodarskim in kulturnim središčem tržaških Slovencev spominska manifestacija. Spregovorila sta zgodovinarja Aleksij Kalc in Annamaria Vinci. Spored je povezoval Livij Valenčič, pel pa je moški zbor s Proseka in Kontovela Vasilij Mirk.

Na bližnjem trgu je društvo Edinost postavilo manjšo razstavo o preganjanju primorskih Slovencev po letu 1918. Časnikarji Primorskega dnevnika pa so zbirali podpise za petico "Vrnite nam Narodni dom!".

Uro pred zborovanjem so v Tržaški knjigarni predstavili zbornik Narodni dom v Trstu 1904-1920, ki je izšel pri založbi Devin. Zamislil si ga je arh. Marko Pozzetto, o živahnem življenju v Narodnem domu pa so po posameznih panogah pisali Marko Kravos, Marko Pozzetto, Milan Pahor, Sandi Volk, Bogomila Kravos in Pavle Merku.

Festival dramskih skupin v Mavhinjah

Umrl dr. Lojze Berce

Prireditveni prostor na trgu v Mavhinjah, kjer je potekal uspešni festival.

V Mavhinjah se je 9. julija končal I. festival zamejskih amaterskih dramskih skupin, ki ga je priredilo Kulturno društvo Cerovlje-Mavhinje. Od 29. junija dalje je na prostem nastopilo 15 skupin s Tržaškega, Goriškega in iz Benečije. Vedno je bilo veliko občinstva. Podelili so več nagrad. Za najboljšo uprizoritev so proglasili veseloigro Sumljiva oseba v izvedbi dramskega odra SKD Igo Gruden iz Nabrežine.

LUCIJAN GREGORI ODLIKOVAN

V Koprju so 29. junija izročili "bronasti znak organov za notranje zadeve" z listino, ki jo je podpisal slovenski notranji minister Šter, zamejskemu Slovencu Lucijanu Gregoriju, ki je s 1. januarjem stopil v pokoj po 43 letih dela na tržaški kvesturi. Kot tolmač je vsakodnevno vzpostavljaj prijateljske odnose in sodelovanje med kriminalisti v Trstu, Sloveniji in Hrvaški.

MAŠA PREGARC NAGRAJENA

Zveza slovenskih kulturnih organizacij je podelila Linhartov zlati znak za amatersko dramsko delo mladi Maši Pregarc iz Ricmanj, ki je članica skupine Beseda. Izročitev je bila na dolinskem županstvu, kjer so spregovorili tudi župan Boris Pangerc, podžupan Aldo Stefančič, vodja Besede Aleksij Pregarc, harmonikar Corrado Rojaca pa je imel koncert.

NANTI OLIP PREDSEDNIK NSKS

V drugem krogu neposrednih volitev za novega predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev je v balotaži zmagal Nanti Olip z 2.730 glasovi (62,4%) pred Pavletom Apovnikom (1.645 glasov). V drugem krogu je bilo izvoljenih tudi 39 članov Zbora narodnih predstavnikov (v prvem krogu jih je bilo v 20 okrajih izvoljenih že 20).

V volilnih imenikih so imeli 5.680 upravičencev, volilna udeležba je v prvem krogu znašala 4.428 ljudi (na zadnjih deželnih volitvah je imela Enotna lista 3.327 glasov). Zato so pri NSKS zadovoljni s prvo izvedbo neposrednih volitev za obnovev vodstva te najmočnejše organizacije, ki je levim partnerjem doslej zaman predlagala skupne demokratične volitve v nekakšen manjšinski parlament.

4. MITTELFEST

Na julijskem 4. gledališkem festivalu držav srednje Evrope Mittelfest v Čedadu je bila tudi letos opazna slovenska prisotnost. Slovensko mladinsko gledališče in Koreodrama sta predstavila Lepo Vido v režiji Damira Zlatarja Freya. Kot dirigent se je udeleževal Anton Nanut. Pri otvoritvi so nastopili tudi lipicanci, med častnimi gosti pa je bil slovenski kulturni ministar Pelhan.

V Nadiških dolinah so sočasno izvedli festival Zlata lutka s 40 predstavami v devetih vaseh.

Nestor slovenskih časnikarjev dr. Lojze Berce je umrl dan pred svojim 97. rojstnim dnevom, 1. julija, na svojem domu na Opčinah. Rodil se je v Dornberku, študiral pa je v Gorici, Ljubljani in Trstu. V letih 1923-26 je bil zunanjepolitični urednik tržaške Edinosti, nato je bil od izselitve v Ljubljano leta 1931 primorski dopisnik Slovenca in nekaj časa urednik Malega lista. Do leta 1935 je nato pisal o zamejstvu v uredništvu Slovenca, nakar se je preselil v Beograd, kjer je delal na tiskovnem uradu predsedstva vlade. V letih 1945-46 je bil zaposlen na Inštitutu za mednarodna vprašanja v Beogradu. Objavil je več študij o tržaškem vprašanju. Vrnil se je v Trst in bil nekaj časa gospodarski urednik pri Primorskem dnevniku. Potem ko je dr. Mirko Korsič ustanovil tednik Gospodarstvo, je prešel k temu listu, ki ga je nato vodil 35 let, dokler ni stopil leta 1983 v pokoj, list pa je nekaj let za tem zamrl. Ves povojni čas je bil ugleden javni delavec v zamejstvu, v domači župniji na Opčinah pa se je udeleževal tudi v pastoralnem svetu in verskem občestvu.

NUK V MINIMUNDUSU

V Minimundusu ob Vrbskem jezeru na Koroškem stoji zdaj med 162 miniaturnimi zgradbami z vsega sveta tudi Plečnikova Narodna in univerzitetna knjižnica iz Ljubljane.

POGLEDI

Raziskovalni inštitut Studia Slovenica, katerega duša je zgodovinar prof. Janez Arnež in ki zdaj ureja svojo bogato knjižnico z arhivom zdomskega tiska in dokumentov v Škofovih zavodih v Šentvidu pri Ljubljani, je izdal prvo številko svojega glasila Pogledi (naslov: Studia Slovenica, p.p. 28, 61210 Ljubljana-Šentvid), ki bo izhajal vsake tri mesece. Sicer nepodpisani avtor, prof. Arnež, na 16 straneh off-setnega tiska predstavlja dragocene podatke o nekaterih redkih periodičnih publikacijah iz knjižnice in pa nekatere primerke svojega gradiva. Tako tudi zvezo, da je ohranjen rokopisni dnevnik duhovnika in politika msgr. Franca Gabrovskega, ki ga je pisal v emigraciji od 30. marca 1941 do oktobra 1950 (umrl je naslednje leto v ZDA). Manjkajo pa zapiski za čas od 1. oktobra 1942 do 17. aprila 1943.

DOM – SPOMENIK BRIŠČIKI

Pri Briščikih v zgoniški občini so 2. julija predali namenu večnamensko stavbo, ki je obenem spomenik domačim padlim v NOB. Na slovesnosti so ob kulturnem sporedu spregovorili predsednik iniciativnega odbora Mario Briščik, zgoniška županja Tamara Blažina in podpredsednik deželnega sveta Miloš Budin.

25. FESTIVAL V ŠTEVERJANU

Med borovci v Števerjanu je bil 30. junija, 1. in 2. julija že 25. festival narodnozabavne glasbe, ki ga prireja SKPD Francišek Borgia Sedej v sodelovanju z ansamblom Lojzeta Hledeta. Nastopilo je 36 ansamblov. Podelili so vrsto nagrad. Kot najboljši ansambel je bila nagrajena skupina Vrtnica iz Nove Gorice. Kot izreden gost je nastopila tudi slovenska folklorna skupina Pristava iz Argentine.

NATEČAJ SEGHIZZI

V Gorici se je 8. julija končal mednarodni zborovski natečaj Cesare Augusto Seghizzi. V polifoniji noben zbor ni dobil prve nagrade, v folklornem petju pa je edini nastopajoči slovenski zbor – Canticum iz Maribora, ki ga vodi Jože Fürst, – prejel tretjo nagrado.

ZDOMSKI UREDNIKI

Urad vlade Republike Slovenije za informiranje je junija pripravil študijski obisk 19 slovenskih časopisnih in radijskih urednikov iz Severne in Južne Amerike, Avstralije in evropskih držav v matični Sloveniji in zamejstvu. Med Slovenci v Italiji so obiskali Benečijo, v Trstu pa uredništvu Primorskega dnevnika in Radia-televizije Trst A.

KIP I. HRIBOVŠKA

V Radovljici so 25. junija ob cerkvi odkrili doprsni kip pesnika Ivana Hribovška, ki je bil pred 50 leti umorjen skupno z drugimi vrnjenimi protikomunisti. Kip je izdelal Stane Kolman, odkril pa ga je akademik Janko Kos, ki je imel tudi slavnostni govor. Pozdravil je župan Vladimir Černe, mašo je daroval kanonik Ivan Merlak, na sporedu pa je bil še kulturni program.

ČLOVEKA NIKAR

Pisatelj in urednik Vinko Ošlak je pri Mohorjevi v Celovcu izdal svojo osmo knjigo, avtobiografsko delo na 272 straneh Človeka nikar.

4. skavtski jamboree

Kot obširneje poroča Rast, je bil julija pri Čezsoči 4. slovenski zamejski jamboree, torej skupni tabor za srednjo starostno vejo skavtske organizacije. Udeležilo se ga je kakih 350 mladih s Tržaškega, Goriškega in Koroškega ter zastopstva slovenskih katoliških skavtov iz Nove Gorice, Ljubljane in Ankarana. Načelnika jamboreeja sta bila Franc Biancuzzi iz Trsta in Erika Černic iz Gorice.

Osrednja slovesnost je bila 23. julija, ko je tri podtabore obiskalo veliko starih skavtov, sorodnikov in javnih predstavnikov. Somaševanje na prostem je vodil koprski škof msgr. Pirih.

SLOVENSKI LEGIONAR

Rajko Cibic, ki se je rodil leta 1914 v Sovodnjah, 21 let pa je bil član francoske tujske legije, je aprila v mestecu Mougins v južni Franciji, kjer živi, izdal spomine v francoščini z naslovom Od Ljubljane do Mouginsa – pustolovska pot slovenskega legionarja.

UMRL PROF. F. DOBROVOLJC

Po dolgi bolezni je 17. julija umrl bibliograf, knjižničar in literarni zgodovinar France Dobrovoljc. Imel je 88 let. V letih 1948-74 je bil ravnatelj Slovenske knjižnice v Ljubljani, 12 let je bil tudi tajnik Slovenske matice. Med drugim je napisal opombe k desetim knjigam Cankarjevega Izbranega dela.

36. SLOVENSKI DAN

Na slovenskem letovišču pri Boltonu v Kanadi je bil 25. junija 36. Slovenski dan. Ob kulturni prireditvi je bila maša. Častni gost in slavnostni govornik je bil slovenski izseljenski duhovnik iz Belgije Vinko Žakelj.

Novomašniki

Slovenski škofje so 29. junija posvetili 22 slovenskih novomašnikov: 7 škofijskih iz ljubljanske nadškofije, po štiri škofijske iz koprške in mariborske škofije, eden je iz zagrebške nadškofije, šest pa je redovnih duhovnikov (tri jezuiti, en karetnec, en salezijanec in en pripadnik skupnosti Delo).

Primorski novomašniki so iz Tolmina, Brij, Ajdovščine, Šempetra in Portoroža (jezuit).

USTAVNO SODIŠČE

Italijansko ustavno sodišče je konec julija objavilo že četrto ugodno razsodbo v zvezi s krivicami, ki jih doživlja slovenska manjšina. Potem ko je priznalo pripadnikom manjšine pravico do rabe materinščine pred kazenskim sodnikom in v nekaterih primerih civilne pravde ter je odpravilo prepoved izobešanja narodne zastave, je na podlagi priziva zastopnikov Slovenske skupnosti ugotovilo protiuustavnost odloka tržaškega generalnega vladnega komisarja iz leta 1956, ki je do danes urejal porazdelitev volilnih okrožij za izvolitev tržaškega pokrajinskega sveta. S tem je komisar prizadel volilce v manjših občinah tržaške pokrajine.

VIDOV DAN IN SOE

Pri založbi Lipa v Kopru je v pripravi slovenska izdaja študije, ki jo je tržaški zgodovinar Jože Pirjevec v italijanščini izdal pod naslovom Il giorno di San Vito (Vidov dan), tokrat z naslovom Jugoslavija 1918-1992. Konec julija je začel Primorski dnevnik objavljati odlomke tega dela, ki bo močno dopolnjeno z novimi dokumenti, ki so jih medtem dali na voljo raziskovalcem po arhivih.

Tako so v Londonu odprli javnosti tudi arhiv medvojne posebne službe SOE, ki je podpirala gverilo in sabotažo v sovražnikovem zaledju in je iz Kaira posegala tudi v Slovenijo. Prof. Pirjevec je tako že našel nekaj omemb britanskih stikov tako s Tigrom kot s slovenskimi komunisti na Primorskem pred napadom na Jugoslavijo.

20. SENJAM

Od 20. do 23. julija je bila na Lesah v Benečiji jubilejna, 20. izvedba revije domačih pesmi Senjam beneške pie-smi v izvedbi Kulturnega društva Reččan. Prvo mesto je zasedel Aldo Klodič, ki je napisal in uglasbil pesem Hej! Nono, hej! Zapela sta jo Ljuba Crai-nich in Renzo Gariup.

Vse pesmi so natisnili v brošuri, v kratkem pa bodo na voljo tudi na glasbeni kaseti.

POSTAJA TOPOLOVE

V zaselku Topolovo v beneški občini Grmek je tudi letos dobro uspela kulturna pobuda Postaja Topolove. Zvrstilo se je veliko gledaliških, literarnih, filmskih, folklornih in družabnih prireditvev.

Marija Pirjevec: Kar naprej trajati

Pri Založbi Devin v Trstu, ki jo vodi Jaro Mihelač, je izšla antologija **Kar naprej trajati**, ki zajema šest tržaških pesnikov. Izbrala jo je Marija Pirjevec, spremno študijo je napisal Boris Paternu.

V pojasnilu **Ob izboru** je Pirjevčeva zapisala, da želi v knjigi predstaviti sodobno tržaško pesništvo v izrazitih črtah in z ožjo izbiro avtorjev. Kljub omejitvi na šest avtorjev se kaže raznovrstnost in bogastvo večdesetletne pesniške ustvarjalnosti v Trstu. Pesmi odkrivajo veliko raznolikost duhovnih in idejnih vzgibov, pa tudi razvejano slogovno usmeritev avtorjev.

Zastopani so naslednji avtorji: Marija Mijot (umrla med pripravljanjem te knjige), Vinko Beličič, Miroslav Košuta, Marko Kravos, Ace Mermolja in Alenka Rebula Tuta. Vseh pesmi je 72, torej najboljše in najznačilnejše, kar so ustvarili tržaški pesniki v povojnih letih.

Marija Mijot je bila najstarejša tržaška pesnica, saj se je rodila pri Sv. Ivanu v Trstu leta 1902, dočkala pa je 92 let. Pela je že v mladosti, toda njene pesmi so bile tako žalostne, da sta mati in sestra jokali, ko sta jih brali. Šele po zadnji vojni pa je začela priobčevati svoje narečne pesmi v Primorskem dnevniku, Jadranskem koledarju in drugod in leta 1962 prišla do prve zbirke **Souze jn smeh**. V njih je hotela ohraniti potomcem nekdanje vzdušje, navade in običaje, dokazala pa je, da je imela pravo pesniško žilico, ki poje o njenih osebnih občutkih, o naravi, o ljudeh, o sončnem zatonu nad morjem, o prebujanju jutra, o sve-toivanskem sejmu, razgovoru peric, ljubezni, posebno poglavje pa so njene Otroške pesmi, ki so izšle v drugi izdaji 1969.

Boris Paternu je v **Spremnih študijah** vse pesnike analiziral, poiskal njihove značilnosti in posebnosti, določil njihov pomen za tržaško in splošno slovensko poezijo, pokazal njihove miselni in idejni svet, njihovo pesniško izražanje in izpovedovanje.

Vinko Beličič je prišel iz Bele krajine, o kateri pravi Paternu, da jo mučita izseljevanje na evropski Zahod ali v Ameriko, čustveno pa je privezana na nepokvarjeni svet pod Gorjanci, na agrarno lepoto in revščino. Na Opčinah se je tako vključil v kraško gmajno, da zahaja vsak dan vanjo in je postala junakinja njegovih pesmi. Noben slovenski pesnik ni tako vsrkal vase kraške gmajne, njene lepote, njene mogočnosti in miline ter jo prenesel v verze, ki so pretehtani, izdelani, pojoči, svobodni in zvenijo z izrazito osebno barvitostjo in ritmom. Paternu poudarja Beličičevo žalost, ki je obrnjena v domotožje, toda pripadnost Beličičeve poezije tržaški ni samo zunanja, ampak tudi duhovna.

Miroslav Košuta je najbogatejši zamejski Slovenec z morjem in Krasom in Beneško Slovenijo, s tukajšnjimi problemi in stiskami, istočasno pa sodobni človek brez narodnih meja, ki občuti vse stiske in težave današnjih ljudi, sredozemski človek s smislom za liričnost, za barvo, naravo, predmete in vse živo, občutljiv in razbolel, vendar razumsko pretehtan. O Košutovih tržaških pesmih pravi Paternu:

“Do kraja pa so poosebljene Košutove podobe Trsta, ki sodijo med najbolj opazne dosežke njegove lirike. To so slike umirajočega in vse bolj odpisanega velikega mesta, ki pa niso samo melanholične, temveč podložene za južnjaško vitalnostjo.”

Na dnu Košutovih eksistencialnih podob Trsta lahko razberemo globinski strah, pravi avtor, ki je hudo zgodovinsko breme slovenske skupnosti, zmeraj znova obsojene na izbris. Ta strah pa se nikoli ne poslovi od vere in upanja, pesem o umirajočem in razprodanem Trstu se končuje s pokončno kretnjo:

“okraden za jutri, ob čast in nebo,
ta Trst je kot vera, ki ne dogori.”

Marko Kravos sega od domačijskih pesmi, v katerih sta podlaga kras in morje, do spoznanja, da je treba v življenju samo počakati, potem bo lepo. Dolgo je trajalo, da se je navadil “prostiti za svet samo svojo glavo”. Vino je iz njega napravilo “tisočkratnika”. Noče biti v eni dimenziji, v njem so vsi trije spoli: “moški, ženski in otroški”. Za mladostjo potočimo tri solze, “potem pa se vina nalijmo, do roba in čez”.

Kravos se zna igrati z besedami, posmehovati se sebi in zamejcem, njihovi žalosti, slovenski lipi, prisluškovanju, politični levici in desnici, češ: “Človek brez levice / je lahko levičar? / In levičar brez glave? / Je levičar ali desničar?” Izmed vseh je morda najbolj znana in značilna **Zamejska žalostna**, ki je tudi v zbirki. V njej poje, da so vsi zamejci žalostni: “Ko je žalost največja, / postane zamejec pesnik, / ko je pisatelj največji zamejec, / postane zamejec pesnik, / ko je pisatelj največji zamejec, / postane politik: / žalosten politik žalostnih časov / v žalostnem zamejstvu.” Slovenska lipa je lepa, toda nerodovitna, zato so nanjo cepili bučo, ki bogato rodi in hrani prašiče: “Zdaj vsako prase iz človekoljubja rase.” In še **Beseda ni konj**: “Človek reče eno, / misli na drugo, / pa se sliši čisto drugače.”

Poleg izpovedne, erotične in satirične lirike pa ima Kravos v vsaki zbirki ciklične epske pesnitve, katerih motivika je daleč in zunaj našega sveta in civilizacije. Sem spada cikel “kitajskih pesmi” o sreči “Fu Sanova dela”, kjer junak pobija leve in govori z bogovi, išče srečo, konča pa v obupu in samouničenju. V zbirki **Trikotno jadro** so najprej “Pesmi o Kuwaji”, o mitičnem junaku, poglavarju in polbogu Kuwaji, o njegovem plemenu, o življenju arhaičnih človeških moči in o iztekanju v smrt, “Pričevanje iz Teskuka” pa je asteški cikel. Junak je mitični Keotetl, voditelj ljudstva in poosebljeni bog, ki pa zapusti množice žrtvovanih in mrtvih. Ciklus je nastal v šestdesetih letih in Paternu se čudi, “da s svojo aktualno ‘alamutsko’ vsebino ni zbudil več pozornosti.” Zadnji cikel predstavlja “Jazonova sled” o znanem antičnem mitu, ki se sprva junaško razvija, na koncu pa spremeni v polom, doma ostanejo le prazni grobovi, na katere ne moreš prinašati cvetja in olja. Kravos je vsebinsko in oblikovno izredno razgiban in inovativen.

Kot Kravos tudi Ace Mermolja ustvarja v ciklih, kot so: Diogen, Galilej, Velikani, Zapiski o Hektorju, Klodija in Kraljica Afrike. Po Paternuju je začrtal Mermolja v tržaško poezijo vidno črto "estradne" poezije, ki prevladuje v prvih treh zbirkah. "Gre za sestopanje z vseh visokih in vzvišenih leg pesništva v zelo pritlično vsakdanjost, med čisto navadne ljudi, v navadne prostore, k navadnemu doživljanju, k navadnim stvarim in k navadnemu jeziku. Pesemsko scenerijo zavzamejo cesta, krčma, športne igre, turistična morsk obala in anekdotična spolnost." Počasi pa se pojavljajo ciklusi refleksij, napolnjeni z bivanjsko problematiko, z osmislitvijo življenja in poezije.

V zadnji zbirki **Elegije in basni** so pesmi polne nemira, nestalnosti: "moja sreča se maje / na krovu prazne ladje" sredi temnih valov, vse je eno samo iskanje sreče in mesta v življenju. Mermolja je prinesel in tržaško poezijo Rim in Afriko, zlasti v elegijah pa je zapel resnične žalostinke o izgubljeni mladosti, o ugasli ljubezni, o pričakovanju neznane prihodnosti, o neizpoljenih načrtih o sreči in veliki hiši in končno spoznanje, da je navsezadnje važno samo to, da si "umirjena ob moškem, / ki te gleda".

Edina ženska zastopnica v antologiji je Alenka Rebula Tuta, ki je tudi najmlajša (roj. 1953) in ima samo zbirko **Mavrični ščit** (Trst 1983). Po Paternuju je vnesla Rebulova v tržaško slovensko pesništvo "novo in izrazito črto, in sicer odločno črto v smer avtonomne poezije. To se pravi poezije, ki se osamosvaja od tematske in jezikovne pragmatike in suvereno razvija svoje posebne doživljajske in izrazne možnosti."

Zbirka je vsebinsko bogata in mnogovrstna, osebna izpoved je istočasno polna problemov sodobnega življenja. Čustvo in razum se prepletata, kar dokazuje tudi umirjena oblika, ki je modernistična, vendar dostopna in razumljiva. Jezik je izbran in sočen, veliko primer in podob je izvirnih in mnogo povednih.

Antologija **Kar naprej trajati** je lep prerez najboljše sodobne slovenske tržaške poezije.

Rafko Dolhar: Od Trente do Zajzere

Ob 50-letnici smrti znanega alpinista in humanista Juliusa Kugyja je pisatelj in planinec Rafko Dolhar napisal knjigo **od Trente do Zajzere**, ki je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi kot posebna knjiga zunaj vsakoletne božične zbirke. Posvečena je Kugyju, kakor nakazuje tudi podnaslov "Julius Kugy, slovenske gore in ljudje".

Ne gre za navaden življenjepiš, ampak za njegov svojevrstni prikaz v času in prostoru, v Trstu med avstroogrsko monarhijo, ko je rasel in se razvijal v kulturno in denarno bogatem okolju tržaške meščanske družine, ki je bila po narodnostnem sestavu prav cesarsko-kraljeva. Oče Pavel je bil trgovec, doma v vasi Lipa pri Podkloštru na Koroškem. Vas je bila slovenska, toda Kugy je odšel že kot mlad fant v Celovec v trgovsko podjetje, kjer se je toliko naučil, da je začel v Trstu trgovsko podjetje, ki ga je vodil v italijanščini.

V Trstu se je Pavel Kugy poročil z najstarejšo hčerjo slovenskega pesnika Jovana Vesela Koseskega, in sicer z Julijo Vesel. Materin oče je bil veletrgovec Andrej To-

man, najbrž slovenskega rodu, oče Koseski pa je bil tedaj najuglednejši slovenski pesnik in cesarsko kraljevi finančni svetnik. Koseski je imel 5 hčera in dva sinova in vnuk Kugy piše; "Materin jezik moje matere je bil italijanski". Najbrž pa so v družini govorili slovensko, italijansko in nemško, ker so se štiri hčere poročile z Nemci, ena s Kugyjem. Oče se je po sinovem sporočilu nekega dne domislil, da je nemški Korošec, da morajo v družini govoriti nemško, najel je domačega učitelja, ki je otroke naučil nemščine, da so lahko obiskovali nemške osnovne in srednje šole, Kugy še pravo na dunajski univerzi.

Dolhar je v 22 črticah predstavil Kugyja in njegovo plansko delo. Najprej je orisal očeta Pavla, ki se je iz Slovenca spremenil v Italijana in nazadnje v Nemca, in mater, ki je iz Slovenke postala Italijanka, ves čas pa so imeli slovenske dekline in kuharice. Kugy sam je znal nekaj slovenskih besed, premalo za razgovor.

Dolhar je predstavil Kugyja kot botanika, glasbenika in planinca, seveda pa tudi kot pisatelja knjig o planinah, ki jih je napisal šest, vse v nemščini, in Slovenci smo edini, ki imamo vse prevedene v slovenščino, in to po zaslugi prof. Franceta Avčina in njegove žene Julijane. Prevajala sta v svojem trentarskem heremitažu Vrsniku v počitniških poletnih mesecih.

Kugyja je že v drugi gimnaziji profesor prirodopisa navdušil za botaniko. Uslužbenec očetovega podjetja in hišni učitelj klavirja Richard Kuehnau ga je začel jemati s seboj na botanične izlete na Kras. Na teh izletih je Kugy spoznal tržaškega župana in dvornega svetnika Muziusa pl. Tommasinija in pesnika Rudolfa Baumbacha. O njima piše: "Prvi mi je zbudil zanimanje za modro cvetico mojega srca, bajeslovno Scabioso Trento, in me napotil na pravljico potovanje v njeno čudežno deželo. Iskanje te rože je 'kot privid in pesem blaženega zvoka', kot nežna povest hrepenenja napolnjevalo velik del mojega življenja. Drugi pa je v mojo dovtetno dušo pretil vso romantiko svojega z milostjo obdarjenega pesniškega srca, zlate zaklade svoje poezije." Baumbach je spesnil ep o Zlatorogu, ki ga je prevedel 1886 Anton Funtek v slovenščino.

Leta 1870 je cela Kugyjeva družina obiskala očetovo rojstno hišo v Lipi na Koroškem. Julius se je z bratom povzpel na Dobrač. S 17 leti je šel prvič na Triglav in se zaljubil v tega slovenskega očaka, da ga je pozneje obiskal še 40 krat, tudi pozimi. Na vrh je šel s slovenskim vodnikom, s katerimi je pozneje 40 let hodil po Julijcih. Prvo pot je opisal takole: "Šla sva skozi Krmno in prespala v gornji planini Krm. Na kraju, kjer danes stoji koč Marije Terezije (Planika), je čepela takrat še prav majhna, na pol razpadla kamnita bajta. Nekaj v skale zagozdenih lesenih klad v prvem žlebu pod Malim Triglavom in pri prvem vzponu onstran grebena na sam vrh je bilo vse, kar se na poti spominjam umetnih olajšav poti. ... Vendar sem plezal dobro, ne vrvi ne pomoči nisem rabil. Razgled me je globoko prevzel in me napolnil s pobožnostjo".

Po maturi je šel z vodnikom na Jalovec, potem v dolino Trente, ki je napravila nanj silen vtis: "Ta najveličastnejša in najbolj samosvoja vseh dolin v Julijcih me je na mah osvojila. Postala mi je najljubša visokogorska dolina mojih mladih časov. Zame ni bilo ničesar, kar bi se moglo kosati s čarom Trente. Stopil sem v šolo trentarskih divjih lovcev. Vsi so bili mojstri v hoji pa tudi mojstri ravnotežja v skalah.

Moj prvi spremljevalec je bil nesrečni Anton Tožbar, 'medvedja smrt'."

Temu Tožbarju je zadnji medved na Triglavu odtrgal spodnjo čeljust z jezikom, vendar je živel še 20 let in si po cevki zlival hrano v grlo. S Kugyjem sta postala prijatelja in je nekaj desetletij zahajal v njegovo hišo. Po očetovi smrti, ko ga je ubila smreka, ki sta jo s sinom podrļa, je bil tudi sin Anton Kugyjevi vodnik. In tako je začel Kugy s pomočjo domačih vodnikov sistematično odkrivati nove poti in smeri v Julijce ter goram in ljudem peti slavo v svojih knjigah.

Kugy se je povzpел na vse Julijce po večkrat in po različnih poteh, ki jih je prej dolgo opazoval in študiral. Če je opazil gamse, je vedel, da gre tja lahko tudi človek. Pri plezanju se ni posluževal nobenih tehničnih pripomočkov, ker je gore spoštoval in jih ni smel raniti, saj imajo dušo.

Dolhar je Kugyjeve vzpone ponazoril s citati iz Kugyjevih knjig in jih povezal z lastnimi mislimi in ugotovitvami, tako je v knjigi oživil planine, kakor je napravil v svojih izvornih knjigah. Kugy je živ, plastičen in človečanski, ob njem pa živi vrsta slovenskih gorskih vodnikov, ki jim je dal literarno in človeško podobo Kugy v svojih knjigah.

Dolhar je prikazal Kugyja tudi kot glasbenika, saj je 14 let vsak dan po tri ure na dan igral v armenski katoliški cerkvi v Trstu na orgle, ki jih je kupil in podaril tej cerkvi.

Bil je izreden mož, pravi humanist in alpinist, zato je prav, da ima v Trenti dostojen spomenik. Tudi Dolhar je s to knjigo dokazal svojo ljubezen do planin in lepega pisanja.

Joseph Velikonja in Rado L. Lenček: Who's who...

Iz Združenih držav Severne Amerike je prišla v angleščini napisana knjiga o ameriških Slovencih **Who's Who of Slovene Descent** ali po naše: Kdo je kdo slovenskega izvora v Združenih državah. Pripravila in izdala sta jo univerzitetna profesorja Jože Velikonja in Rado L. Lenček, prvi je učil na washingtonski univerzi v mestu Seattle, drugi na columbijski univerzi v New Yorku. Tako živita daleč drug od drugega, zato je sodelovanje še težje, tudi nimata sodelavcev, lokalov in podpore.

Knjiga je sad dolgoletnih priprav in trdega dela. Že leta 1960 in 1962 je Velikonja predstavil univerzitetne profesorje slovenskega rodu v Ameriki: **Slovenski profesorji na ameriških univerzah in College-jih**. Te je bilo razmeroma lahko najti, ker izdajajo univerze letna ali občasna poročila z imeni profesorjev. Potem sta poiskala naslove še drugih pomembnih Slovencev, vsega 500 oseb in jim pisala. Od teh jih je odgovorilo in poslalo zaprosene podatke 200. Teh 200 sta obdelala v knjigi **Who's Who** in jo izdala na kompjuter leta 1992. Zapisala sta, da je prva poskusna izdaja, pravo knjigo bosta izdala, ko bosta dobila več podatkov.

In ta prava knjiga je izšla letos v lepem tisku na 144 straneh razmeroma drobnega tiska. Pod naslovom piše, da je "Revised Edition", popravljena izdaja. V njej je 371 življenjepisov, skoraj dvakrat več kot v prvi izdaji. Predvsem sta se zavzela, da sta zbrala podatke za drugo ge-

neracijo (več kot polovica je rojena v Ameriki). Ti pa se rajši strokovno povezujejo, izseljenska in narodnostna vprašanja jih bolj malo zanimajo. Če niso dobili doma v družini ljubezni do slovenstva, drugod ga skoraj ne morejo dobiti. Prof. Velikonja mi je sporočil: "Dolgo zgodbo bi lahko napisal o vseh, ki jih ni na seznamu. Če bo čas."

Veliko Slovencev je še vedno na univerzah za najrazličnejše predmete. Pridobili so si ugledne položaje, čeprav so se rodili že v Ameriki, so ohranili slovensko resnost, vztrajnost in delavnost, ki so potrebne za znanstveno delo na univerzah. Večini so omogočili študij starši, ki so se po zadnji vojni preselili v Ameriko. Zastopani so najrazličnejši poklici: dva sta škofa: Edward Pevec iz Clevelanda, je tam škof od leta 1982, Elden Francis Curtiss iz Oregona je od 1976 škof v Zahodni Montani.

George Voinovich, rojen 1936 v Clevelandu, je guverner države Ohio od 1991.

Tom Harkin iz Jowe je od 1984 senator v Washingtonu, James Oberstar iz Minesote je od 1975 poslanec prav tam.

Albert Peterlin, rojen 1944 v Pensilvaniji, je vremenslovec in strokovnjak za vodo, od 1986 predsednik Slovenian Genealogy Society.

Tony Petkovšek iz Clevelanda je radijski napovedovalec in proizvajalec, ustanovitelj Clevelandskega radijskega kluba in vrste drugih klubov in družb.

Andrej Remec, kemijski inženir, uči v slovenski šoli škofa Slomška pri Sv. Štefanu v Chicagu, podpredsednik je Slovenskega kulturnega centra v Lemontu, Illinois.

Marija Velikonja, hčerka prof. Jožeta Velikonje, ki se je rodila 1958 v Chicagu, je preiskovalni sodnik za raziskovanje vojnih zločinov v Bosni. Mednarodno sodišče ima sedež v Haagu, zasliševati pa hodi priče v Vinkovce.

Več Slovencev se je posvetilo zdravniškemu poklicu, ki ga opravljajo po bolnišnicah in zasebno, več pa se jih je posvetilo raziskovalnemu delu. Tudi tu so dosegli izredne uspehe. Dr. Marija Bernik iz okolice Anhovega je odkrila neki encim, ki razkrajja krvne strdke pri pljučni emboliji, infarktu, trombozi itd. Ta encim na široko uporabljajo v praktični medicini. Odkrila je tudi "proencim", ki ga še preizkušajo in bi mogel biti učinkovit proti trombozi in celo proti širjenju raka. Prof. Janez Grum iz Ljubljane ima v Milwaukeeju tri sinove zdravnike, vsi trije so specialisti in raziskovalci, vse je izštudiral z delom v tovarni.

Nekaj je še drugih poklicev, samih visokih strokovnjakov, ki delajo v državni ali pokrajinski upravi. Nista pa opisala tovarnarjev, trgovcev in drugih gospodarskih uspešnežev, ki jih gotovo ne manjka med slovenskimi rojaki v ZDA, kakor jih ne manjka v drugih prekomorskih državah, kjer so imeli slovenski ljudje prilike, da so pokazali, kaj zmorejo. Prišli so brez sredstev in poznanstev, toda v kratkem času so si znali pomagati in postaviti temelje za uspešno delo.

Več je slovenskih odvetnikov, ki uživajo slavo na raznih področjih, v službah in svobodnih poklicih. Isto velja za slikarje, ki jih je več in iščejo pota tudi v najmodernejše smeri slikarstva in kiparstva. Omenimo lahko le dva Tržičana, in sicer Bogdana Groma in Edvarda Zajca, ki sta znana tudi v zamejstvu.

Primorskih rojakov je 20 in so različnih poklicev, od uglednih profesorjev in zdravnikov, do podjetnikov in razi-

skovalcev. Ker opisuje leksikon samo žive in aktivne ljudi, je od prejšnje izdaje pet ljudi umrlo in avtorja sta jih na koncu navedla.

Življenjepisi so sestavljeni po istem vzorcu – kakor jih opisujejo vsi leksikoni in enciklopedije. Ime in priimek, deklinacijski priimek pri poročenih, rojstno leto in kraj, izobrazba (education), poklicna kariera, bibliografija, biografski zapisi. Tu je večkrat naveden tudi Primorski slovenski biografski leksikon Goriške Mohorjeve družbe. Na koncu je domači naslov s telefonsko številko.

Tak je ta leksikon o Slovencih v Ameriki: edinstveno delo, ki sta ga pripravila samo dva profesorja, polna navdušenja in dobre volje. Zavedata se, da ni popoln, ker so nedoslednosti pri pisavi imen s "č, š, ž". Pisala sta, kot so želeli prizadeti, kar delamo tudi v zamejstvu. Pri poročenih ženah ni povsod dvojnih imen, manjka kak podatek pri rojstnem letu in kraju, vendar je to tako nepomembno, da ne zmanjšuje leksikonove veljave. Velikonja in Lenček sta opravila pomembno delo, ki bo ostalo v zgodovini.

Ivan Korošec: Teharje - krvave arene

Slovenski pisatelj Ivan Korošec, ki živi kot begunec v Buenos Airesu v Argentini, je izdal lani knjigo spominov **Teharje – Krvave arene**, ki je izšla v Ljubljani pri isti založbi – Ilex – Impex kakor njegova spominska knjiga iz druge svetovne vojne Prva nacionalna ilegala: "Štajerski bataljon". O njej smo že poročali, danes si oglejmo drugo knjigo **Teharje**.

V knjigi **Teharje** je začel s prihodom domobrancev in civilnih beguncev maja 1945 v Vetrinju pri Celovcu in na kratko prikazal vračanje vojakov in civilistov v Jugoslavijo. Ne Slovenski narodni odbor in ne domobrantsko poveljstvo nista mogla priti do višjih angleških oficirjev, ki so vladali na Koroškem, da bi jih prosili za zaščito. Sprejemali so jih samo nižji angleški častniki, ki pa seveda niso mogli dati nobenega obvezujočega zagotovila, da bodo slovenske begunce zares prepeljali v Italijo, kakor so začeli govoriti v drugi polovici maja. Čeprav se je vrnilo nekaj ljudi iz Slovenije, kamor so jih že prepeljali, jim slovensko vodstvo ni verjelo, da jih izročajo partizanom. Šele 28. maja je sprejel slovensko delegacijo neki angleški kapetan v imenu generala Murraya in prinesel na listku generalov odgovor, da mora pošiljati ob določenih dneh z vlakom slovenske enote na določene kraje, o končnem cilju vlakov pa ni obveščen. Odgovor je bil vsem jasen, toda večina domobrancev je bila že vrnjena, saj so jih vračali od 26. do 31. maja. Samo zadnji bi se bili lahko razbežali, pa so odšli skoraj vsi prostovoljno tja, "kamor je odšla večina". Ker so hoteli vrniti tudi civilne begunce, je zdravnik dr. Valentin Meršol dosegel najprej pri majorju Johnsonu, 4. junija pa še pri feldmaršalu Alexandru, da so preklicali to odločitev.

In začelo se je poniževalno maščevanje: partizani so jim že na vlaku pobirali dragocenosti, ure, prstane, denar, dobre škornje in uniforme, pri tem so jih pretepali in zmerjali. Žejni in lačni, pretepeni in raztrgani so prišli v Teharje, kjer se je mučenje in trpljenje načrtno nadaljevalo. Vse so popisali in jih razdelili v skupine A, B in C, po letih služenja pri domobranci. V največji skupini C so bili določeni za

smrt in so jih začeli takoj ponoči odvažati s tovornjaki v neznane kraje. Tam so jih postrelili in pobili ter zmetali v jame, opuščene rove, okrog Teharij pa so jih pokopavali v nemške protitankovske jarke.

Po skupini A je prišla na vrsto skupina B, na koncu pa so izbrali še posameznike iz skupine A, kjer so bili mladoletni in v začetku določeni za pomilostitev in izpustitev.

Najprej pa so obračunali z oficirji. Odbrali so jih in jih zaprli v klet pod skladiščem. Tu so jih pretepali in obešali za noge ali za roke, dokler jih niso pokopali v protitankovskih jarkih.

Enako so ravnali z domobrantskimi sorodniki: s starši, brati in sestrami, z ženami in zaročenkami. Nekega dne so pobrali in odpeljali otroke, nekateri so prišli domov, če so imeli sorodnike, drugi so izginili. Dojenčke so izpostavili na soncu, potem pa jih zmetali v jame. Sredi junija so z odvozi civilistov prenehali in večino preostalih so obsodili na zapor ali pomilostili.

Pisatelj pripoveduje o sebi odkrito in samo bistveno, saj je bilo njegovo življenje enako ostalih zapornikov. Bil je sicer oficir, vendar se ni javil kot oficir, ampak si je izmislil tuje ime, čeprav je imel v Teharjah brata in zaročenko. Med njimi so bili tudi duhovniki, ki jih ječarji niso poznali, zapornikom pa so bili v veliko tolažbo, z njimi so molili, jih spovedovali in obhajali. Morala je bila na visoki stopnji, drug drugega so podpirali in drug drugemu pomagali, ko so brez moči obležali na ostrem kamenju, kjer so na dvo-riščih živeli.

Ker so postajale razmere vedno nevarnejše, se je 12 zapornikov dogovorilo za pobeg iz taborišča. Ponoči so onesposobili oba stražarja ob mreži in stranskem vhodu in zbežali v gozd. Streljali so za njimi, zato so se razkropili in niso vedeli drug za drugega. Pisatelj je nekaj dni bežal z duhovnikom Tonetom Poldo, toda kmalu so ju terenci uje- li, pa sta jim zbežala vsak v svojo smer in se nista več našla. Pisatelj se je na begu ranil v nogo, da mu je močno otekla, kljub temu pa se je izognil vseh nevarnosti, preplaval Savo in Ljubljano in prišel srečno domov v okolico Ljubljane. Srečanje s starši je bilo pretresljivo. Takole ga opisuje:

– "Mama, odpri, jaz sem, Ivan!" Narahlo sem potrkal na okno sobe, kjer so spali starši.

Čutil sem, da se je na postelji nekaj zganilo. Potrkal sem znova: "Mama, odpri!"

"Pridite podnevi", je bil prestrašen odgovor.

Mama in ata sta vstala v prepričanju, da je partizan, ki svojevredno izrablja oblast.

"Mama!" sem nestrpno hitel pod oknom.

"Pridite jutri, podnevi, ponoči ne smemo odpreti", je bil ata v strahu pred nasiljem nove svobode.

Uprl sem se v okno, kar mi je še dalo moči, ga na stežaj odprl in skočil v sobo.

"Ježeš Marija, ti?!" Oba sta okamenela.

Nekaj časa se je skrival doma in pri sosedih, potem je odšel na Koroško in z drugimi v Argentino. Brata Nika, ki je zbežal s pisateljem s Teharij, so ujeli in odpeljali v Kočevski Rog.

Pisatelj sklepa knjigo z besedami: "Vse, kar sem doživel v Vetrinju, Pliberku, Celju, Teharjah in na poti domov, sem popisal skrit doma ob še svežem spominu." Pozneje je tekst dopolnjeval s pričevanji preživelih beguncev in s ti-

→

skanimi viri, ki jih je izšlo v Argentini več. Tako je knjiga resnična kronika o življenju in smrti vojakov in o civilnih vrnjenjih, ki so se znašli v Teharjah. Vseh je bilo kakih osem tisoč, natančna številka ni znana, prav tako niso znana imena, čeprav so vse večkrat popisali.

Korošec pripoveduje v knjigi stvarno, brez sovraštva ali pristranosti, čeprav opisuje nečloveške razmere, polne sovraštva in zmagoslavnega maščevanja. V poglavju **Ob koncu težkih spominov** je z velikimi črkami zapisal: "Čutim dolžnost, da poudarim eno temeljnih resnic naše protikomunistične borbe: *Nismo bili protirevolucionarji zaradi revolucije – temveč zaradi nasilja revolucionarjev...*"

Partija je pripravljala revolucijo, zato je tudi po zmagi odstranila vse, ki bi jo mogli ovirati pri uresničitvi namena. O uničevanju nasprotnikov je Koroščeva knjiga Teharje eden najtehtnejših dokumentov. Bere se kot roman, ker zna pisatelj lepo in plastično pripovedovati, očitna je pisateljska nadarjenost in temeljita izobrazba, ki jo je dobil v Ljubljani, kjer so ga 1. dec. 1941 zaradi protiitalijanskih demonstracij izključili iz gimnazije. Študij je potem nadaljeval v taboriščih na Koroškem in v Buenos Airesu.

Koroščeva knjiga Teharje je pomemben prispevek k petdesetletnici konca druge svetovne vojne, priča pa tudi, da v Sloveniji še ni možna sprava.

ocene

knjige

Slovinci v Dnevniku kardinala Ermenegilda Pellegrinettija

Ko sem v lanskem decembru v rimskem Sloveniku predaval skupini tamkajšnjih slovenskih študentov, so mi ti prijazno poklonili v spomin knjigo, ki je res prijala mojemu kulturnemu okusu: **Dnevnik kardinala Ermenegilda Pellegrinettija**, dolgoletnega papeškega nuncija v prvi, kraljevi Jugoslaviji, **iz let 1916-1922**. Seveda me je najbolj zanimalo, koliko so v tem dnevniku prisotni Slovenci. Tako sem šel takoj pogledat imensko kazalo na koncu knjige in dejansko našel vrsto omemb, ki tudi opravičujejo prikaz te knjige bralcem te rubrike. A najprej naj predstavim pisca tega dnevnika, enega tistih redkih visokih tujcev, ki so se za Slovence zanimali do take mere, da so šli celo predelat slovensko slovnico.

Ermenegildo Pellegrinetti se je rodil revnim staršem – oče je bil občinski sluga – v kraju Camaiore v toskanski provinci Lucca kot prvi v družini osmih otrok. Že v gimnaziji je pokazal zanimanje in talent za jezike, vključno slovenske, kar je tudi pozneje pogojevalo njegovo kariero. Tako je bil med vojno zaradi znanja jugoslovanskih jezikov nastavljen na cenzurnem uradu v Rimu, po vojni pa mu je znanje jezikov prav tako utrlj pot v vatikansko diplomacijo.

Njegovo diplomatsko kariero je bistveno pogojevalo poznanstvo, bolje prijateljstvo z monsinjorjem Achillejem Rattijem, bodočim papežem Pijem XI.

Ko je ta namreč nastopil l. 1918 službo nuncija na Poljskem, si je vzel za tajnika mladega Pellegrinettija, ki se je tudi odlično izkazal. Zato se niti sam ni preveč začudil, ko mu je čez nekaj let prišlo imenovanje za naslovnega nadškofa in nuncija v Državi Srbov, Hrvatov in Slovencev, se pravi v prvi Jugoslaviji. Na tem mestu je ostal od l. 1922 do l. 1937, se pravi celih petnajst let in deželo seveda temeljito spoznal. Žal dnevnik, o katerem je tukaj govora, zajema samo obdobje med letoma 1916 in 1922. V Beograd je namreč prišel v juliju 1922. To se pravi, da od njegovega jugoslovanskega časa dnevnik zajema šele polovico prvega leta. Vendar so tudi v teh polletnih zapiskih prisotni Slovenci.

Pellegrinetti jih je spoznal, preden je prišel kot diplomat v Beograd. V Toskani se je namreč srečal s slovenskimi ljudmi iz Brd, begunci od soške fronte, se takoj navezal na njih jezik in nanje in jih duhovno oskrboval. In ti ubogi begunci so mu bili od srca hvaležni.

"Strastno berem slovenske knjige," si je zapisal v dnevnik 6. junija 1917, dan pozneje pa: "Zelo vroče, ampak čutim se dovolj mirnega. Z zanimanjem berem **Zgodovino slovenskega naroda**." Med imeni, navedenimi v seznamu na koncu knjige, je tudi znameniti slovnica Anton Breznik, sicer napačno pisan Brežnik. Če človek gre pogledat zadevni dnevniški zapis, najde tole: "Nedelja. Lep dan. Končujem branje Brežnikove **Slovenske slovnice**." Iz tega ni težko sklepati, da je novi nuncij Pellegrinetti prišel v Beograd z dobrim znanjem slovenščine.

Doživetje te balkanske prestolnice, polne prahu in s stenami v sobah, ga ni ravno navdušilo, kakor ga ni navdu-

šilo "mrzlo nezaupanje, ki je velo tam od Bizanca," kakor je zapisal.

Slovence, s katerimi se je v tem prvem letu svojega službovanja srečal, ni težko naštet. To sta škofa Jeglič in Mahnič – z zadnjim se je sicer že spoznal v Rimu –, minister Korošec, poslanec Hohnjec in še kdo. Žal so te osebnosti samo omenjene, le ob omembi Jegliča ima oznako "dobri stari škof Jeglič". A naj navedemo zadevni zapis z dne 29. septembra 1922: "Nedelja... Dobri stari škof Jeglič... 1. oktobra sem se vzel na grič opazovat mesto, ki sem ga videl že z raznih strani. Alpe v snegu in tam čez Italija! Ob 4 odpotujem v Beograd..."

Že iz teh kratkih navedkov je razvidno, kakšen dnevničar je kardinal Pellegrinetti: njegovi zapiski so v glavnem kratki, a polni imen in podatkov, živo razpoloženski, s pogostimi omembami vremena, (vse to je še bolj vidno v obsežnem dnevniku iz Poljske, ki zajema večino te knjige) in kažejo umirjenega, kulturno in umetniško čutečega človeka. Morda te njegove lastnosti najbolj povzame zadnji zapis v knjigi, datiran v petek 24. novembra 1922: "Mons. Bauer (to je bil zagrebški nadškof) mi je poslal štiri velike steklenice žganja. To je lepo darilo, čeprav bi jaz imel rajši štiri lepa literarna ali zgodovinska dela..."

Dnevnik kardinala Pellegrinettija je izšel kot 35. publikacija v zbirki "**Collectanea archivi vaticani**" v redakciji Terza Natalinija, izdal pa ga je Vatikanski arhiv. Knjigo bogatijo zanimive slikovne priloge, vključno s celostransko sliko samega kardinala. Z nje gleda ista plemenita umirjenost, ki preveva samo knjigo.

A.R.

Ob prevodu Petrarcovih sonetov

Spomladi je v zbirki **Svetovni klasiki**, ki jo izdaja založnik Mihelač, izšel v prevodu Andreja Capudra **Il Canzoniere**, kakor se je uveljavilo ime za zbirko 365 sonetov pesnika Francesca Petrarce. Na slovenskem knjižnem področju to utegne postati dogodek leta, bodisi zaradi pesnika, enega od treh velikih predstavnikov italijanskega Trecenta, bodisi zaradi prevajalca, danes veleposlanika republike Slovenije v Parizu, ki se je že izkazal z mojstrskim prevodom celotne **Dantejeve Božanske komedije**.

Francesco Petrarca (1304-1374) spada kot rečeno v trojko velikih predstavnikov italijanskega literarnega Trecenta, poleg Danteja in Boccaccia. Bil je dvojezičen pesnik, saj je svoje največje delo, ep **De Africa**, zaradi katerega je dobil tudi lovora v eno na rimskem Kapitolu, napisal v latinščini. Prepričan je bil, da bo to tudi lovora prihodnosti, a se je zmotil, saj je prihodnost videla v njem predvsem liričnega pevca italijanskega **Il Canzoniera**. Kot lirik je tudi izžareval skozi stoletja vpliv, kakršnega je malokateri pesnik. V literarni zgodovini je petrarkizem, se pravi pesnjenje v njegovem slogu, že utrjen pojem. To epigonstvo se je razpaslo posebno v dobi renesanse. Morda ne bi bilo pretirano reči, da skoraj ni bilo pisca sonetov, ki se ne bi vzoroval po Petrarki. Slovencu tukaj pride spontano pod pero ime našega Prešerna, ki sicer sam izjavlja svoje literarno sorodstvo s Petrarco, a za katero je izraz "petrarkist", ki ga uporablja prevajalec Capuder v svojem sicer bleščečem eseju, morda čezmeren. Prešeren je premalo literat, da bi bil petrarkist.

Po svoji življenjski usodi, po svojih številnih potovanjih, po ugledu, ki ga je užival pri mogočnikih tedanje Evrope Petrarca spominja na Francoza Voltaira, seveda ob vseh drugih razlikah, ki ju ločijo, začevši z dobama, v katerih sta živela. To je usoda častihlepnega literata, ki zna streči svoji lastni slavi. Petrarca je prekriziral vso Evropo, bival v papeškem Avignonu in pri milanskih vojvodih, dosegel najvišje literarno priznanje Evrope, kronanje na Kapitolu, v Rimu, se na koncu umiril v vili sredi Evganejskih gričev, v tistem Arquà, ki se danes po njem imenuje Arquà Petrarca. Ta nemirni duh, ki v sebi

anticipira naš moderni nemir, je skušal obrati čim več od tistega, kar mu je lahko nudilo življenje, od kulture (zbiral je antične rokopise) do narave, ki jo je doživljal z nekakšnim turističnim veseljem. Z vzponom na provansalski hrib Ventoux-Ventoso se je zapisal med začetnike modernega alpinizma.

Petrarkovo življenjsko usodo je zaznamovala neka ženska: Laura. V svojem **Il Canzoniere** jo opeva živo in mirno. Njen lik nam skoraj prav tako uhaja kakor lik Dantejeve Beatrice. Kaže, da se je poročila s Hugom de Sadom in še mlada umrla od kuge.

Tudi Petrarkovo videnje tega ženskega lika je prav tako malo realistično, kakor je bilo Dantejevo videnje njegove Beatrice. Petrarca je sicer ne pobožanstvuje, kakor dela s svojim likom Dante, a jo vseeno ustoličuje za sonce svojega duhovnega sveta, kakor pravi prevajalec v spremnem eseju. Upoštevati moramo, da je Petrarca dedič trubadurske poezije, z njenim idealiziranjem ženske kot uvajalke moškega v duhovno plemenitost, kar je tako daleč od prostaškosti in cinizma našega sodobnega čustvovanja. Vsekakor je pesnik prvič zagledal Lauro 6. aprila l. 1327 v avignonski cerkvi sv. Klare in odtlej se je ta deklica usidrala v njegov pesniški svet kot navdihovalka in motilka, kot pomirjevalka in vznemirljivka. Njej velja nešteto pesniških metafor, tudi takih, ki s svojo pretiranostjo dražijo naš okus, kakor tudi sicer, otroci moderne razpuščenosti, ostajamo udržani do njegovega trubadurstva. Marsikateri njegov sonet pušči v današnjem bralcu vtis literarnosti in nepristnosti. Bližja nam je tesnoba njegovih stihov, iz katere se je ta kristjan, na koncu razočaran nad bedo vsega minljivega, reševal v zrenje "unstranske glorioze", kakor bi rekel Prešeren.

Prepesniti **Il Canzoniere** v isti togi metrični shemi soneta, kakor jo je imel Petrarca, je bil, kot je bilo že poudarjeno, izreden tehnični podvig. Tvegala ga je lahko samo nekdo, ki je že imel za sabo prevod vseh tercijn **Božanske komedije**. In prepesnjevalcu Petrarce je treba priznati isto mojstrstvo, ki je bilo pred leti priznано prepesnjevalcu Danteja. Seveda bi strokovna analiza to priznanje tudi dopolnila s kakšno pripombo, ki pa bi bila zmerom detajlna, brez zveze z visokim kulturnim navdihom, ki prežema to prepesnitev.

Alojz Rebula

Ob zbirki kritik Roberta Bazlena

Zbirka spisov tržaškega literarnega kritika Roberta Bazlena, ki jo je pred leti izdala založba Adelphi, je šla mimo brez odmeva v slovenskem svetu. In vendar sta vsaj dva razloga, zaradi katerih bi morala biti slovenska kultura na Bazlena pozorna ne glede na njegovo veliko kulturno pomembnost. Prvič dejstvo, da je bil ta izredni intelektualac sošolec našega Vladimira Bartola, tam v nemški gimnaziji na nekdanjem Lipskem trgu. Drugi razlog je pomembnejši: da med njegovimi kritikami najdemo tudi zapis – več kot priznalen zapis, h kateremu se bomo še vrnili – o Cankarjevem delu **Hlapec Jernej in njegova pravica**.

Kakor skoraj vsi italijanski tržaški kulturniki je bil tudi Roberto Bazlen – rojen l. 1902 v našem mestu – mešane krvi: oče je bil namreč Nemec, mati pa Italijanka. Nemščina mu je bila bolj domača kot italijanščina. V najmlajših letih si je izvolil življenjski slog, ki se mu ni več odpovedal: vsak dan preležati nekaj ur na zofi s knjigo v roki. V Trstu se je spoznal s književnikom Sabo in Svevom, v širšem radiju pa se je sprijateljil z znanimi italijanskimi kulturniki Montalejem, Debenedettijem in Solmijem. Če je Svevo prišel s svojimi romani do priznanja, je pravzaprav zaslug Bazlena, ki je prvi spoznal pisateljevo nadarjenost in ga priporočal Montaleju. Nekaj poskusov, da bi se vsidral v življenje z redno zaposlitvijo, se ni obneslo, čeprav je to poskusil od Genove do Trsta in Milana. Leta 1939, potem ko je z zavestno življenjsko izbiro izčrpal družinsko premoženje, je končno pristal v Rimu. Tam, v opremljeni sobi v ulici Margutta, je živel šestindvajset let, do dveh mesecev pred smrtjo l. 1956 v Milanu.

Denarno kaj malo rentabilen, a svoboden poklic, ki si ga je Bazlen izvolil, je bilo založniško svetovalstvo, in sicer najprej na ravni svetovanja posameznikom v založniških gremijih, pozneje pa v bolj razčlenjeni in organizirani obliki, ko se je navezal na založnika Olivettija, pozneje pa na Bompianija in še posebej Einaudija. Vendar je založniški načrt, za katerega se je zavzemal, bil realiziran šele po njegovi smrti, in to pri založbi Adelphi.

Knjiga, o kateri je tukaj govor, ne vsebuje samo Bazlenovih literarnih kritik, ampak ima širši zajem. Vsebuje

najprej Bazlenov roman **Kapitan dolge plovbe**, temu sledi nekaj iztrganih zapiskov, nakar se zvrsti dolga vrsta **Založniških pisem**. Knjigo zaključuje kar zajeten šopek **Pisem** pisatelju pesniku Montaleju.

Veliki kritik je redkokdaj pristen literarni ustvarjalec. To je mogoče ugotoviti tudi pri Bazlenu: v omenjenem romanu pogrešaš neki pristnejši odraz bivanja. Pravega Bazlena je treba iskati v njegovih literarnih kritikah. Šele tukaj začutiš človeka z genialnim vpogledom v svet duha in besede, neusmiljeno strogega v svojih presoajah, tudi če gre za pisatelja, kakršen je Musil. A slovenskega bralca bo nad vsemi drugimi sestavki pritegnilo pismo Montaleju z omenjeno sodbo o Cankarjevem **Hlapcu Jerneju**. Že dejstvo, da se je kritik njegovega formata sklonil nad knjigo, izdano od male tržaške založbe, kaže format človeka, ki mu ne gre predvsem za prestižne firme, ampak za kvaliteto. Kot vsa druga je čisto kulturnega značaja. In potem ko v njem izreče zelo negativno sodbo o Shawovi **Hiši razbitega srca**, takole spregovori o našem Cankarju: "*Založba Il Parnaso v Trstu je izdala prevod novele nekega Slovenca: Ivan Cankar: Il servo Bortolo ed il suo diritto. Kar zadeva čistost epske linije, je to ena najpopolnejših stvari, kar jih poznam. Rad bi bral kakšno Tvojo kritiko v spodobni reviji...*"

Gre očitno za priznanje, kakršno je Cankarju težko napisalo kakšno slovensko pero. Zanimivo je, da je Cankarjevo delo prevzelo tudi Montaleja, saj je o njem napisal naklonjeno kritiko v reviji **Il Baretti**: kritika je izšla v septembru istega leta.

Ko bi obseg te rubrike dopuščal, bi bilo zanimivo navesti tudi nekaj fragmentov iz njegovih zapiskov, polnih nekam fulminantne prodornosti. Vsiljuje se primerjava z našim Vidmarjem, ki pa je manj duhovno odprt. Bazlenu namreč nikakor ne manjka posluha za etiko in religijo. Naj navedemo nekaj stavkov iz njegovih zapiskov:

"V božansko verjamejo samo tisti, ki so sami božanski.

Pozabiti je plemenitejše kot odpustiti. Med nami in resnico je Bog. Treba je iti skozi Boga – ni ga mogoče preskočiti..."

Pri Renatu Bazlenu gre torej za kritika najvišjega formata prav zato, ker njegovo obzorje presega literaturo.

A.R.

Pietro Zovatto: Amo Trieste - Rad imam Trst

Pri Edizioni Parnaso v Trstu je izšla letos aprila pesniška zbirka Pietra Zovatta **Amo Trieste – Rad imam Trst**. Zovatto je med Slovenci poznan, ker raziskuje tudi slovensko zgodovino, svojo duhovniško pot pa je začel v Rojanu. Prišel je iz kraja Motta di Livenza, Treviso, kjer se je rodil 1936. V Trstu je končal bogoslovje in nato pedagogiko na tržaški univerzi. Poučuje na gimnaziji v semenišču, 1973 je postal redni asistent za srednjeveško in moderno zgodovino, 1982 pridružen prof. zgodovine Cerkve na fakulteti Magistero.

Leta 1970 je ustanovil Centro studi Storico sociali del Friuli-Venezia Giulia in je od začetka njegov predsednik. Center je objavil kakih 30 knjig in 17 jih je napisal ali uredil Zovatto sam. V svoje prikaze primorske in istrske preteklosti dosledno vključuje slovenski in hrvaški delež. Izmed Slovencev ga zanimata predvsem Ivan Trinko in Jakob

Ukmar, tudi tržaški škofje slovenskega rodu. Natančneje je predstavil Zovatta Tomaž Simčič v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, kjer lahko najdete vse potrebne podatke o njem.

Novost v Zovattovem delu je prva pesniška zbirka **Amo Trieste**. Na 96 straneh prinaša 43 pesmi, ki so natisnjene na vsaki drugi strani in z zelo majhnimi črkami. Pesmi so osebno izpovedne, mehke in prisrčne, polne hrepenjenja, a tudi žalosti, saj pravi, da vedno krožita ob življenjski poti žalost in samota in vedno pikata. Njegova izgubljena duša v apokalipsi joka.

Človek je prepad greha, zgubljen v prepadu milosti, svetlikajoče upanje je v temni noči in je takoj večer. "O sladki večer izgubljenih iluzij". Na zelenem večernem nebu je videl, kako je zažarela zvezda, ena sama zvezda, živa in razkošna kakor diamant na bledem ženskem licu, o Svoboda! Pričakujem tvoj obraz, obsijan z belo lučjo polno lune. Onkraj sanjanih skrivnosti ne ostane drugega kot pepel življenja, nekoristna odisejada. Ko ga bo smrtni angel poljubil na čelo, naj ga

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXIV. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1995. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklusi poezije pa naj predstavljajo samo izbor najboljših pesmi (največ deset).
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan – Bajc in prof. Ester Sferco ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpologo so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:	za pesem ali ciklus pesmi:
prva nagrada 400.000 lir	prva nagrada 200.000 lir
druga nagrada 300.000 lir	druga nagrada 150.000 lir
tretja nagrada 200.000 lir	tretja nagrada 100.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1996. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.
Rokopise je treba poslati do 31. decembra letos!

pokopljejo z njegovim evangelijem med kraške kamne.

Nekaj pesmi prehaja v prave molitve. Ena prvih je **Molk – Silenzio**:

“Poslušaj, o Kristus, molk ljudi.

Prazen je ta molk v življenjski puščavi.

Cvetoče doline so odšle, vode hudournikov so se posušile.

Ne obstaja drugega kot tvoj obraz, ki upogiba čelo proti tlom, molče, vedno molče.”

Naj najde na temni poti njegova duša mir jasne noči, o Bog! Smrt naj mu ne pokvari nasmeha, da bo otrok mislil, da spi. Po smrti boš ostal sam in držal v roki svoj “jaz”. Če si velik, boš odkril svoj molk. Bog je daroval svojega edinca z razpetimi rokami na Golgoti in z nebeško nežnostjo. Reveži so pribili odprte Kristusove roke, da bi odvrnili skušnjavo, da bi jih zaprl pred obiljem bogatih. Rad bi govoril z Gospodom, a ne ve, kaj naj reče. Šel bo v cerkev in rekel Tržačanom, naj izženejo iz bridkega življenja bolečo usodo.

Trsta v pesmih ni toliko, kakor bi nakazoval naslov Rad imam Trst. Ponoči poslušaj v svoji sobi, kako gloda molj pohišstvo, zunaj pa spi Trst v temi kot v rogu. Zvezde gledajo to umirajoče mesto. V pesmi, ki je dala knjigi naslov, poje, da ljubi Trst, mesto mnogih žalosti, ki mirno spi in sanja jutri, ki ga nima, in zaključuje:

Ljubim svoj Trst, domotožno dušo pretekle zgodovine; sedanost je starčevsko poslušanje na pragu noči, na koncu velikega časa mesta, ki je vedno neodrešeno.

Zovattova pesniška zbirka je vsebinsko bogata in izpovedno globoka, vidi se, da jo je napisal zrel mož, ki ima mnogo povedati, povedati tehtno in prepričljivo. Kot piše v Predgovoru, je odprl najskrivnostnejšo kamrico – kakor je izjavil Ivan Cankar – brezimnemu in še neznanemu prijatelju. “Zdaj, ko sem odprl enega izmed predalov osebne knjižnice,” piše, “te prosim, da vstopiš po prstih in da ne šepneš nobene besede, dokler ti je dovoljeno, da občuduješ tujo domovino.”

Martin Jevnikar

... razstave .....

Julij '95 v galeriji Cartesius

Z enostavnim naslovom Julij '95 je v tržaški galeriji Cartesius postavljena na ogled razstava, pri kateri sodeluje 43 že uveljavljenih umetnikov, vsak z enim delom.

Gre za širok pregled umetniškega ustvarjanja brez vsake določitve teme ali tehnike, edini pogoj za prisotnost je bil verjetno tisti, ki se ga drži galerija ob vsaki postavitvi, in sicer pogoj kakovosti. Galerija Cartesius si je v vseh letih obstoja utrdila sloves izredno resnega razstavišča, tako da je že dejstvo, da prihaja do razstave v njenih prostorih, jamstvo za zanimivo in kvaliteto umetniško dejanje.

Veliko pričujočih del nosi starejši datum, nekatera pa so nastala v zadnjem času.

Med slovenskimi umetniki je prisoten Lojze Spacal z lirčno grafiko o zapuščenem čolnu, kjer so značilni njegovi znaki in barve. Slikarka Zora Koren je takoj razpoznavna z delom iz cikla na temo fosilov, Edi Žerjal pa je predstavljen z grafiko iz leta 1985, ko so ga pritegovale skrivnostne pisave, metafora za nedojemljivost in ločenost od starodavnih kultur.

Slovenska prisotnost se omejuje na ta tri imena, kar je po svoje razumljivo in kaže mogoče na premajhno dejavnost naših umetnikov prej kot na zaprtost galerije do njih. Res je sicer, da imajo slovenski tržaški umetniki na voljo tudi druga razstavišča, tudi po društvi, ne morejo pa tam računati na enak odziv pri občinstvu, še manj pa na odmev v javnosti.

Ker je razstavljenih del veliko, se bomo zaustavili le pri nekaterih.

Marino Sormani je prisoten s figurativno sliko, na kateri je vzdušje skoraj metafizično: plaža, ležalnik, sončnik in odložena knjiga; vse govori o človeku, ki ga ni, in pričakovanje je podobno te-snobi, kakršno ustvarja vročina samotnega poletja.

Maura Israel rada upodablja glasbene inštrumente, tokrat violino z violinstko v strogo belo – črni tehniki, ki poudarja bistvenost elementov.

Marcello Mascherini je predstavljen z grafiko, na kateri se človek spre-

minja v drevo, in čeprav je to le narisanost, imamo občutek, da stojimo pred značilnim kiparjevim delom.

Vranich, ki je pred kratkim razstavljal prav v Cartesiusu, je prisoten s sliko manjšega formata in nenavadno liričnostjo: sonce in zelenje ustvarjata mehko gmoto sproščenih, a nežnih barv.

Slikar Rosignano je vedno pozoren na človeka: naj sedi v kavarni ob časopisu ali v gostilni pred kozarcem vina, naj bo to ukraden trenutek iz življenja tujca ali portret kake znane osebe, vedno je človek prisoten v njegovih delih, in tako tudi v pričujočem, ko se dve postavi brez jasnih obrisov premikata v praznem prostoru, kjer pa slutimo vršanje burje.

Folco Iacobi je natančno izrisal stember, okno in zid, prav vse podrobnosti je ujel v svoje delo, nastala pa je surrealistična slika, kjer je izstopajoče skrivnostno občutje.

Na koncu naj opozorim še na eno sliko, in sicer na akvarel, ki ga je izdelal lastnik galerije in uveljavljeni umetnik Bruno Ponte. Naslov dela je Okna spominjanja, obuja pa dogodke izpred petdesetih let, ko je bil v Alžiriji zaprt in mu je bila edina “svoboda” luč izza okna.

Razstava v Cartesiusu je lepa prilika za tiste, ki ljubijo umetnost, da se sprehodijo po sodobnem svetu ustvarjanja, ki je izredno raznolik, kar je značilno za obdobje postmoderne.

Magda Jevnikar

Salvador Dalí na razstavi v Trstu

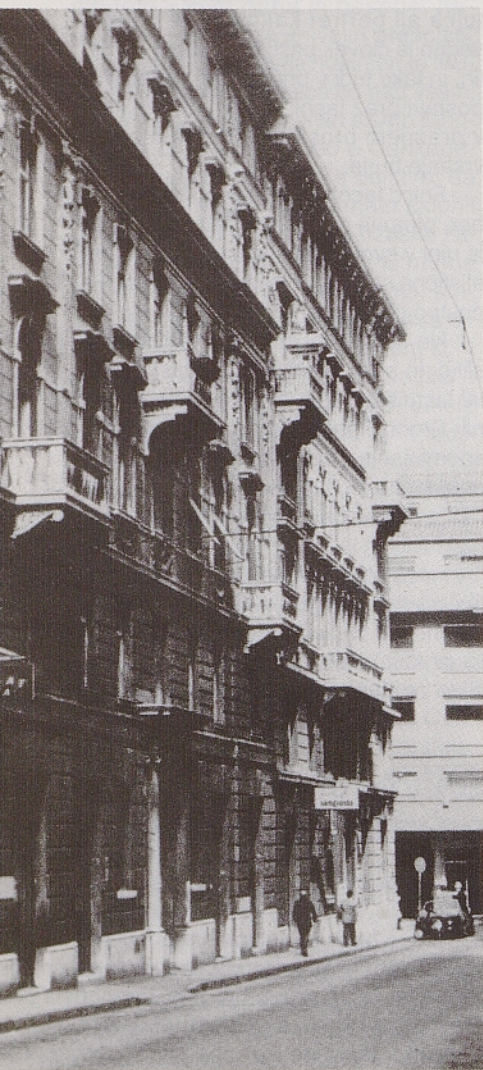
Salvador Dalí: slikar, ilustrator, kipar, grafik, pisec, kako raznovrstno in bogato je bilo ustvarjanje tega velikega katalonskega umetnika; kako živo in močno se obračajo na nas njegova dela; kako izzivalno in svobodno delujejo na gledalca.

Dalí je med tistimi umetniki našega stoletja, ki so odločilno vplivali na tok dogajanja na področju likovnega ustvarjanja, ob tem pa je znal vzbuditi okrog sebe tolikšno radovednost in zanimanje, da ga poznajo skorajda vsi, ki se vsaj malo ozirajo po likovni umetnosti.

Zato je tem bolj presenetljivo, da je prišlo v Trstu, ki je ponavadi na obrobju dogajanja, do pomembne in lepe

⇒

*Prispevajte
v sklad za kulturo
in za naš sedež
v središču mesta*

AKCIJA
10.000 LIR
ZA KULTURO

razstave Daljevih del. V prostorih nekdanjih konjušnic v Miramarskem parku pri Trstu je bila od 10. junija do 23. julija razstava ilustracij in skulptur velikega mojstra surrealistične smeri v umetnosti. Priljubljenost Daljeve ustvarjalnosti je potrdila res velika množica obiskovalcev, ki so si pozorno ogledovali razstavljena dela, tako da je bila razstava nadvse uspešna.

Čeprav so Daljeva najbolj znana dela olja, predstavljajo ilustracije in skulpture ali oblikovani predmeti pomembno dopolnitev k njegovemu ustvarjanju. Včasih se motivi vračajo nekoliko spremenjeni, vedno pa nam posredujejo svoje osnovno sporočilo. Dalí se je sicer zavedal, da se, kadar se izražamo simbolično, zgodi, da so interpretacije različne, kajti vsakdo dojema predvsem to, kar mu je bliže.

Dalí je s svojim delom pozunanjal ali materializiral lastne misli, strahove, sanje ali mōro. S tem je odkrival samega sebe do največjih globin lastne podzavesti. Istočasno je bil v stalnem konfliktu z družbo, zato je hotel izpovedovati svoj kritični pogled na ustaljene oblike družbenega življenja. To je počel tudi v življenju, tako da je bil na primer izključen ne le iz šole, ampak celo iz kroga surrealistov!

Zakaj je bil tak? Že v družini sami je mogoče najti vzroke njegove nenavadnosti, potem pa v širši družbi, ki je po tradiciji polna močnih in ostrih na-

sprotij. Tudi čas je tak, da ga je postavljala pred vedno nove dileme. Vse to je njegova občutljiva in bogata osebnost globoko doživljala, v sebi je vsa nasprotja premleval; imel je inteligenco in nadarjenost, voljo in sposobnost, zato mu je uspelo, da je lastno "norost", kot jo sam imenuje, spremenil v možnost življenja, edino alternativo razklanosti, ki bi ga drugače notranje uničila in izvotlila.

Nekoč je zapisal: "Sem proti enostavnosti, zapletenosti; proti enakosti, raznolikosti; proti skupnosti, posameznosti; proti politiki, metafiziki; proti revoluciji, tradiciji; proti medicini, magiji; proti skepticizmu, veri..."

Nekaj takih izjav kaže na Daljevo zapleteno osebnost, ko pa smo pred njegovimi deli, potrebujemo še dodatnih razlag. Kaj pomeni mehka ura? In Dalí nam postreže z navajanjem lastnosti časa, ki je lahko znanstveno natančno izmerljiv, a ga ljudje doživljamo tako osebno glede na prijetnost ali neprijetnost dogajanja, da je sekunda stoletje dolga in obratno. Ura se zato razteza kot gnetljiva guma in nima kazalcev, ker ne bije časa, ampak označuje večnost.

Pri motivih, ki se ponavljajo, je bila na razstavi ustrezna razlaga, seveda je potem stvar posameznika, ali sprejme vabilo v svet domišljije in vanj poleti svobodno in sproščeno.

Magda Jevnikar

**V založbi Mladike
prihajajo te dni iz tiskarne:**

- jubilejni zbornik
Svobodni mikrofoni Drage
- zbornik s predavanji lanske Drage
z naslovom
Slovenci v prihodnost
- zgodovinska študija **Repentabor**
(v italijanščini)

JANKO JEŽ

MONUMENTA FRISINGENSIA

Brižinski spomeniki

LA PRIMA PRESENTAZIONE IN ITALIA
DEI MONUMENTI LETTERARI SLOVENI DI FRISINGA DEL X-XI SECOLO
COEVI ALLE PRIME TRACCE SCRITTE DELLA LINGUA ITALIANA

con traduzione dei testi
cenni di storia degli Sloveni
e dati sugli Sloveni in Italia

Prefazione ed appendici storiche di Paolo G. Parovel

MLADIKA

VALLECCHI EDITORE

**Knjiga leta je po knjigarnah
še vedno najbolj iskana!**

tiskarna

graphart

Tudi mi gremo na dopust. Vrnemo se 28. avgusta

Založba DEVIN

Razpisuje natečaj

Roman novega časa

Literarni natečaj je namenjen zamejskim in primorskim ustvarjalcem. Svoje kratke romane (v obsegu približno deset avtorskih pol – 160 strani) pošljite Založbi Devin, Ulica Montecchi 6, 34137 – Trst najkasneje do vključno 30. avgusta 1995.

Žirija, ki jo sestavljajo Marij Čuk, Magda Jevnikar, Mima Kapelj, Matevž Kos in Ilde Košuta, bo izbrala le tiste prispevke, ki niso še izšli v knjižni obliki in tiste, ki bodo odgovarjali sledečim pravilom:

- roman mora biti napisan v slovenskem jeziku;
- vsak avtor naj pošlje na zgoraj navedeni naslov en tipkopis ter kopijo diskete;
- roman ne sme pretirano presegati razpisane dolžine;
- tipkopis naj bo podpisan s šifro;
- avtor kratkega romana naj priloži kuverto, na kateri naj bo zapisana šifra in naslov natečaja (Roman novega časa) ter v notranjosti list s sledečimi podatki: ime in priimek, naslov stalnega bivališča in telefonska številka.

Tri najboljša dela bodo nagrajena z objavo pri Založbi Devin v novi zbirki Roman novega časa.

Podeljene bodo tudi simbolične denarne nagrade v znesku:

- 1.000.000 lir – 1. nagrada
- 800.000 lir – 2. nagrada
- 600.000 lir – 3. nagrada

Za vse odločitve je pristojna komisija.

Informacije: Založba Devin, tel. 040/7796390.

Delovanje knjižnice v letu 1994

Dvanajsto leto uspešnega delovanja knjižnice Dušana Černeta je za nami. Knjižni fond naše knjižnice se množi in že bo treba pomisliti na dodatne prostore za shranjevanje in za obdelavo knjižnega gradiva. Police in knjižne omare so skoraj napolnjene s knjigami in časopisi, tako da že nastaja prostorska stiska. Knjižnica Dušana Černeta prejme vsako leto skoraj 1000 knjižnih enot, od katerih polovico inventarizira in katalogizira. Ostali knjižni material pa čaka na boljše čase.

INVENTARIZACIJA

V letu 1994 smo obogatili naš knjižni fond za nadaljnjih skoraj tisoč knjig in periodičnega tiska. Od tega je bilo inventariziranih in katalogiziranih 400 enot. Skupno je sedaj inventariziranih 6.400 publikacij. Poleg tega smo inventarizirali 68 enot drobnega tiska zdomskih ustanov, predvsem argentinskih Slovencev. S tem bi bilo v glavnem zaključeno inventariziranje drobnega tiska, ki je izšlo v Argentini. V letu 1995 bomo pričeli z inventarizacijo drobnega tiska kanadskih Slovencev.

KATALOGIZACIJA

Kot vsa prejšnja leta smo tudi v preteklem letu nadaljevali s katalogizacijo knjižnega gradiva. V glavni knjižni katalog je bilo vloženih 360 knjižnih listkov. V katalog slovenskega zdomskega tiska pa je bilo vloženih 62 kartotečnih listkov, tako da je bilo do konca leta 1994 v glavnem katalogu 6.497 in v katalogu slovenskega zdomskega tiska pa 1485 kartotečnih listkov. V signaturni katalog je bilo vpisanih 206 zaporednih knjižnih izdaj.

STIKI

Stike, ki smo jih že vzpostavili v preteklih letih, smo tudi v lanskem letu skušali obdržati, poglobiti in še bolj razširiti. Tako smo vzpostavili nekaj novih stikov s slovenskimi izobraženci in akademiki, ki prebivajo v Severni Ameriki. Upamo, da bodo ti novi stiki rodili dobre sadove in da bomo čimbolj izpopolnili slovenski zdomski tisk.

BIBLIOGRAFIJA

Rokopis bibliografije slovenskega tiska v Veliki Britaniji je bil že pripravljen, vendar smo stvar začasno zamrzili, ker nam je gospod Ivo Jevnikar

sporočil, da je vzpostavil stik z nekaterimi Slovenci, ki živijo in delajo v Veliki Britaniji in so mu obljubili, da bodo v najkrajšem času poslali naši knjižnici knjižno gradivo, ki so ga izdajali Slovenci v Angliji. Ko bo to gradivo prišlo v našo knjižnico, bomo takoj pregledali in če bo v njem kaj, kar še ni popisano v bibliografiji, ga bomo takoj vključili in rokopis dostavili tiskarni.

IZPOSOJA

V letu 1994 smo izposodili 195 knjig ter 24 števk ali kompletnih letnikov periodičnega tiska. Precej periodičnega tiska pa smo fotokopirali za razne knjižnice, posameznike in ustanove.

NEKAJ KNJIŽNIH NOVOSTI NA POLICAH

KNJIŽNICE DUŠANA ČERNETA

Za staro pravdo. 280-letnico usmrtnice tolminskih puntarjev, ki smo jo obhajali v letu 1994, je Svet slovenskih organizacij želel podčrtati z izdajo puntarskih skladb "Za staro pravdo". Številne nove in še neobjavljene skladbe zgovorno pričajo, kako živo je primorski slovenski narod še danes prežet s puntarskim duhom. Knjiga, ki je izšla le-tos v Gorici v založbi SSO, obsega 24 skladb slovenskih skladateljev Andreja Bratuža, Marjana Gabrijelčiča, Stanka Jericija, Rada Simonitija, Mirka Spacapana, Pavla Šivica, Vilka Ukmarja, Ubalda Vrabca, Radovana Gobca, Zorka Hareja, Avgusta Ipavca, Iva Bolčine in Štefana Maurija.

Letopis slovenskega glasbenega življenja v Argentini. Mohorjeva družba v Celju, Krščanska kulturna zveza iz Celovca in Izseljensko društvo Slovenija v svetu iz Ljubljane, so letos izdali obsežno publikacijo "Letopis slovenskega glasbenega življenja v Argentini". Knjigo, ki obsega 575 strani, je pripravil, gradivo zbral in uredil Edo Škulj. Publikacija je posvečena petdeseti obletnici velikega slovenskega izhoda. Urednik Edo Škulj v uvodu knjige piše sledeče: "Vedno sem občudoval kulturno življenje argentinskih Slovencev, posebno na glasbenem polju. V letih od 1948 do 1966 sem te dogodke sam doživljal, pozneje pa o njih bral ali poslušal pripovedovanje. Še vedno imam v spominu oziroma v ušesih Gallusove koncerte, koncerte

Kvarteta Finkovih ali Franje Golobove, kakor tudi obisk mendoškega zbora pod vodstvom Marka Bajuka. Vsem tem in vsem slovenskim pevcem v Argentini bi rad postavil skromen spomenik kot nekak obračun ob 50. obletnici velikega slovenskega izhoda."

IZDAJE KROŽKA ZA DRUŽBENA VPRAŠANJA VIRGIL ŠČEK V TRSTU

Leta 1991 je Krožek za družbena vprašanja iz Trsta pričel z izdajo zelo zanimivih in nadvse koristnih knjižnih izdaj, ki obravnavajo kulturno – politično zgodovino Slovencev v Italiji, problem slovenske manjšine, zaščitni manjšinski zakon in druge podobne probleme. Od prve izdaje, ki je izšla leta 1991 je izšlo 15 knjig in sicer:

1. Občinski upravitelji pred novimi nalogami: Statuti občin in jezik. Manjšine.
2. Zakon št. 142/1990: Reforma krajevnih uprav.
3. Deželni zakon o prispevkih za naše kulturne ustanove.
4. Za pravičen zaščitni zakon.
5. Deželni zakon št. 52/1991: Urbanistični zakon; Prevod v slovenščino.
6. Zakon o Krasu.
7. Statuti krajevnih uprav in slovenska manjšina.
8. Pahor A.: Il crepuscolo del TLT e i partiti autonomi sloveni 1952-1954.
9. Ciani B.: Trieste 1954-1956: Il Memorandum d'Intesa e i gruppi politici autonomi sloveni.
10. Narodopolitični seizmograf. Dokumenti o samostojnem političnem nastopanju Slovencev v Italiji 1975-1992.
11. Tutela delle minoranze e standard internazionali. I. parte: I documenti della Conferenza sulla Sicurezza e la Cooperazione in Europa.
12. Maganja N. Trieste 1945-1949: Nascita del movimento politico autonomo sloveno.
13. Breclj A.: I gruppi politici autonomi sloveni a Trieste 1949-1952.
14. Tutela delle minoranze e standard internazionali. II. parte: I documenti dell'ONU, del Consiglio d'Europa e dell'Unione Europea.
15. Tavčar M.: Virgil Šček v parlamente. Discorsi parlamentari dell'on. Virgil Šček.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Matija I., podkralj Dolenjske, se vrača

Sredi puste onstranske pokrajine votlina. V njej dolga miza. Na mizi šahovnica. Ob njej bivša partijska veljaka Marinko in Ziherl. Vstopi hudič Smrdel, z žilavko v roki, v spremstvu manjših hudičev. Ti imajo vile.

1. prizor

Smrdel: Kje je ostala klapa?
Marinko: Tito je moral v Sarajevo.
Smrdel: V Sarajevo?
Marinko: Slavnostno predvajanje filma "Bratstvo i jedinstvo".
Smrdel: In Kardelj?
Ziherl: On je moral v Slovenijo.
Smrdel: Delit gozdove Cerkvi?
Ziherl: Na CZR: na Center za razsamoupravljanje. Kot konzulent.
Smrdel: Tudi Kidriča ni?
Marinko: Kaj vem, kam se je vtaknil. Menda je šel na Kočevsko. Izkopavat kosti.
Smrdel: Vsekakor potrebujem Mačka.
Ziherl: Šel je na gobe.
Smrdel: Na gobe?
Ziherl: Rekel je: danes se moram najesti vražjih gobanov!
Smrdel: Pojdi ponj! Naj se takoj javi na čuvajnici.

2. prizor

Pred čuvajnico prisopiha Maček, bos, s košaro v roki.

Maček: Ivan Maček, bivši šef Ozne, Udbe in vsega za Slovenijo.
Smrdel: Ne prismođuj! Tukaj depeša. Podpisan Kučan. Odloži košaro in ajde z nami!
Maček: Kam?

Smrdel: To je naša stvar.
Maček: (dvigne glas): Hočem vedeti, kam!
Smrdel: Ti boš hotel tukaj nekaj vedeti? (Ga vžge z žilavko, da zatuli in se zvije). Ti boš tukaj komandiral, smrduh? Nakomandiral si se dovolj gori! Marš!
Maček: Samo v Slovenijo ne, prosim!
Smrdel: Kamor ukazuje depeša! Marš!
Maček: Morda na Brione?
Smrdel: Ti Ljubljana prav nič ne diši?
Maček: Ljubljana? Na Mirju imam vilo! Šik vilo!
Smrdel: Ampak v njej se danes dobro počuti italijanski konzulat.
Maček: Paštašute bi se najedel pri tistih Italijanih, če bi...
Smrdel (ga vžge z žilavko): Ti bom jaz že dal paštašute! Ajde!

3. prizor

Smrdel: Se kaj spoznaš, kje si? Se kaj spominjaš pokrajine?
Maček: Hribi naokrog so mi nekam znani.
Smrdel: Ja, Kočevsko! Grčarice, Gotenica, Kočevska reka. Tvoje kraljestvo, Matija I., podkralj Dolenjske!
Maček: Potem me popeljite v mojo podzemno rezidenco. Tam imam apartman.
Smrdel: Da bi se vaše veličanstvo malo odpočilo, kaj? Da bi mu jaz odprl televizijo in mu postregel s pivom ali cvičkom? Marš naprej! (Ga ošvrkne)
Maček: Aj! A če me ne boš popeljal v mojo rezidenco, me tudi v kakšno cerkev ne boš porinil, hudič! Cerkev, teh ni! Očistil sem jih, kar nese oko in čez.
Smrdel: Sedemdeset. Zato pa boš eno pomagati graditi.
Maček: Kaj?
Smrdel: V Kočevski reki! Edina cerkev na svetu, ki jo gradijo komunisti! Tamle, na vzpetini, kjer si ono staro miniral. Vidiš tovarnjake, opeke, kable?
Maček: Za to me je poklical Kučan? Ampak jaz nisem zidar! Jaz sem tesar!
Smrdel: Boš tukaj stal in zijal? In se bodo te opeke same prenesle na gradbišče? Ajde! (Ga vžge) Če pa se boš kaj obotavljal, imam tukaj strokovnjake z določenim orodjem, da te bodo spodbujali! In po opekah pride cement! In tramovi...
Maček: Na, tokrat mi niti hudiči ne bodo pomagali...

..... za smeh in dobro voljo ..

listnica uprave

"S tem poljubom sem ti vse povedal. Si me razumela?"

"Ne, prosim, povej mi še enkrat!"

—o—

"Prisegel si, da se bova poleti poročila, in zdaj?"

"Toda, draga, ali je to sploh kakšno poletje?"

—o—

"Kdo ve, zakaj je dala narava zajcu tako velika ušesa?"

"Zato, ker ga je pri repu prikrajšala."

—o—

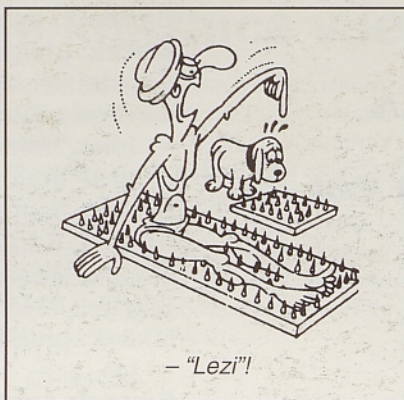
"Moja žena dela, kar hoče."

"In vi?"

"Jaz tudi?"

"Kako?"

"Jaz tudi delam, kar ona hoče."

— "Lezi!"

"Oženjen si, praviš? Pa se nič ne bojiš, da ti bo žena nezvesta? Pet let v zaporu je dolga doba..."

"O, moja žena ne bi nikoli napravila kaj takega. Prvič je poštena, drugič me iskreno ljubi in tretjič — tudi ona sedi!"

—o—

Mala mucka se plazi proti steklenici, v kateri je slivovka.

Pa jo stara muca napodi:

— Takoj stran! Premajhna si še, da bi imela mačka!

—o—

— No, kako je bilo na tvoji popev-karski turneji?

— Kar v redu, le v Celju je bila dvo-rana skoraj prazna.

— No, to bi moral predvidevati, saj si tam že vendar pel.

— Kaj je spet narobe!

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:
Francesca Hladnik, Gorica 5.000 lir;
Paola Rijavec, Willowick, ZDA 33.450 lir;
Jože Kuncič, Sv. Križ 5.000 lir; Josip Slavič, Trst 5.000 lir; Šolske sestre, Trst 115.000 lir; Herman Jazbec, Nabrežina 15.000 lir; Alojz Ivan Hlede, Števerjan 15.000 lir; Tone Nemeč, Cleveland, ZDA 16.100 lir; Mirko Brezigar, Vicenza 45.000 lir; Valentin Frančeski, Izola 25.000 lir; Ana Zahar, Zabrežec 25.000 lir; Jolanda Korsič, Števerjan 15.000 lir; Rafael S., Trst 100.000 lir; Branko Melink, Štanjel 24.000 lir; Ivan Peterlin, Trst 5.000 lir; Marica Škrbec Hutchinson, Thornbury, Kanada 19.840 lir.

DAROVI V SPOMIN:
F.V. daruje 10.000 lir v spomin na ob-letnico smrti Lojzke Peterlin.

Nada Roberts daruje 125.900 lir v spomin 20. obletnice smrti Dušana Čer-neta.

Milena Svetlič daruje 112.700 lir v tis-kovni sklad ob 4. obletnici izgube drage-ga in nepozabnega soproga Dušana Sve-tliča.

NN daruje v spomin na Andrejino Ma-ver Perčič 100.000 lir v tiskovni sklad.

Slovenska družina
ima na mizi

mladiko

JACOBUS GALLUS CARNIOLUS
1550 ♦ 1591

GALLUSOVO ZVOČNO BOGASTVO
motelci za enega, dva, tri in štiri zборе

LA RICCHEZZA SONORA DEL GALLUS
mottetti a uno, due, tre e quattro cori

THE SOUND RICHNESS OF GALLUS
motelci for one, two, three and four choirs

TRŽAŠKI SLOVENSKI ZBORI
CORI SLOVENI TRIESTINI
SLOVENE CHOIRS FROM TRIESTE

LAŽNI PRIJATELJI
slovensko-italijanski slovar paronimov

**Diomira
Fabjan
Bajc**

I FALSI AMICI
vocabolario italiano-sloveno del paronimi